

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta
Katedra sociální práce

Diplomová práce

Lenka Kolářiková

Institut zabezpečovací detence: poslání, cíle a meze nového ochranného opatření

The institute of preventive detention: comission, goals and limitations
of the new preventive measure

Praha 2010

Vedoucí práce: prof. JUDr. Helena Válková CSc.

Na tomto místě bych ráda poděkovala a vyslovila uznání všem, kteří mi pomáhali při vzniku této práce. Především vedoucí své práce paní prof. JUDr. Heleně Válkové CSc. bych ráda poděkovala za ochotu, s jakou mi po celou dobu poskytovala cenné rady a připomínky. Zároveň paní profesorce děkuji za její přístup k mé osobě, ochotu mne přijmout i po náročném pracovním dni a nezištné poskytování studijních materiálů, bez nichž bych svou práci nemohla dokončit.

Dále bych chtěla poděkovat panu primáři MUDr. Petru Stožickému, který mi poskytl důležité informace a materiály, které se staly podkladem pro závěrečnou část mé diplomové práce.

V neposlední řadě bych ráda vyjádřila své díky řediteli Vazební věznice a Ústavu pro výkon zabezpečovací detence Brno, panu plk. Mgr. Karlu Schmeidlerovi, který mi dovolil se do detenčního zařízení osobně podívat.

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.“

V Praze dne.....

Podpis.....

Anotace

Institut zabezpečovací detence je novým ochranným opatřením v našem trestněprávním systému. Tématem této diplomové práce je zmapování poslání a cílů zabezpečovací detence a zaměření se na srovnání teoretického a praktického fungování tohoto ochranného opatření. Následující kapitoly se zabývají charakteristikou zabezpečovací detence a jejím právním rámcem v ČR. Součástí práce je popis zabezpečovací detence ve vybrané právní úpravě jiného státu, konkrétně Slovenské republiky. V závěru práce jsou vyloženy poznatky získané osobní návštěvou Ústavu pro výkon zabezpečovací detence Brno. Charakterizováno je nejen funkční a účelové vybavení ústavu, ale také skladba chovanců a zaměstnanců ústavu a vymezení jejich nejdůležitějších kompetencí. Programy, kterými jsou v detenci naplňovány léčebné cíle jsou charakterizovány v závěru práce.

Annotation

The institute of preventive detention is a new protective measure in our penal law. The theme of this thesis is an analysis of the commission and goals of the new protective measure and focusing on a comparison of theoretical and practical function of this protective measure. The following chapters provide the characterization of the preventive detention and its legal framework in the Czech republic. The component part of the thesis is also a description of the preventive detention in a legal framework of other state, concretely Slovakia. At the end of the work there are explicated knowledges obtained during the visit of the Institute for preventive detention Brno. In this chapter not only functional equipment is described but also the composition of the inmates and employees and their most important competencies. Programms, by which are the medical goals fullfiled are described at the end of the thesis.

Klíčová slova

Zabezpečovací detence, forezní psychiatrie, ochranné opatření, nepřičetnost, chovanec, znalecký posudek, duševní choroba, mladiství.

Key words

Preventive detention, forensic psychiatry, protective measure, irresponsibility, inmate, expertise, insanity, juveniles.

Obsah

Úvod.....	8
1. Ochranná opatření jako samostatná kategorie trestněprávních sankcí.....	10
1.1 Ukládání ochranných opatření.....	12
1.2 Institut zabezpečovací detence v trestním zákoně.....	12
1.3 Zákaz retroaktivity a zabezpečovací detence.....	13
1.4 Zákon o zabezpečovací detenci.....	14
1.4.1 Umístování osob do ústavu.....	15
1.4.2 Přibírání znalců k rozhodování o umístování do detence.....	17
1.4.3 Soudní sexuologie.....	18
1.4.4 Znalec v oboru sexuologie a jeho znalecký posudek.....	19
2. Práva a povinnosti chovanců v detenci.....	20
2.1 Kontakt chovanců s prostředím.....	20
2.1.1 Duchovní služby a uspokojování kulturních potřeb.....	21
2.1.2 Zdravotní péče a sociální podmínky chovanců.....	22
2.1.3 Vzdělávání a zaměstnávání chovanců.....	22
2.1.4 Povinnosti chovanců v detenci.....	23
2.1.5 Opatření k zajištění bezpečnosti.....	24
2.1.6 Systém odměn a trestů v detenci.....	26
3. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže.....	29
3.1 Opatření ukládaná mladistvým.....	30
3.2 Ochranná výchova.....	32
3.3 Trestní opatření ukládaná mladistvým.....	32
3.4 Mladiství ve výkonu zabezpečovací detence.....	33

4. Ochranné léčení nebo zabezpečovací detence.....	35
4.1 Pohyb pachatele na svobodě.....	37
5. Slovenská úprava výkonu zabezpečovací detence.....	38
5.1 Slovenská úprava zabezpečovací detence.....	38
5.2 Shrnutí a porovnání obou zákonných úprav.....	39
6. Postpenitenciární péče na poli nového ochranného opatření.....	41
7. Ústavy zabezpečovací detence v ČR.....	43
7.1 Vazební věznice a Ústav pro výkon zabezpečovací detence Brno.....	43
8. Zajištění výkonu zabezpečovací detence v praxi – první poznatky a zkušenosti.....	45
8.1 Funkční a účelové vybavení detenčního ústavu.....	45
8.2 Skladba chovanců a důvody uložení zabezpečovací detence.....	46
8.3 Duševní poruchy umístěných chovanců.....	47
8.4 Denní režim chovanců v detenci.....	47
8.5 Zaměstnanci detenčního ústavu a rozsah jejich kompetencí.....	48
8.6 Úkoly zaměstnanců v detenci.....	48
9. Programy určené chovancům v detenci.....	59
9.1 Charakteristika konkrétních programů.....	59
9.2 Komplexní zprávy.....	64
9.3 Zpráva o návrhu na ukončení výkonu zabezpečovací detence.....	65
Závěr.....	66
Použitá literatura.....	69
Seznam příloh.....	72

Seznam zkratek

ZD – Zabezpečovací detence

TrZ – Trestní zákoník

TrŘ – Trestní řád

ZSM – Zákon o soudnictví ve věcech mládeže

NGŘ – Nařízení generálního ředitele

Úvod

Tato diplomová práce se zabývá novým ochranným opatřením v našem trestněprávním systému a to institutem zabezpečovací detence. Důležitost existence tohoto opatření lze demonstrovat na množství útěků zvláště nebezpečných pacientů z psychiatrických léčeben, které nejsou, jakožto zdravotnická zařízení, schopny těmto útěkům důsledně zabránit. Zároveň jsou známy případy, kdy agresivní, nespolupracující pacienti bojkotují vlastní léčbu či dokonce maří úspěšnou léčbu ostatním pacientům. Z těchto důvodů byl při volbě právní úpravy zabezpečovací detence v České republice z hlediska širší komparace se zahraničními úpravami zvolen tzv. *klinický model* (Clinical Model), který vedle ochrany společnosti významně zdůrazňuje léčbu, psychologické, rehabilitační a další působení na určitý druh nepřizpůsobivých odsouzených trpících duševní chorobou, a to na rozdíl od tzv. *ochranného modelu* (Community Protection Model), jenž klade hlavní důraz v zásadě jen na ochranu společnosti.¹

V úvodní části práce jsou charakterizována ochranná opatření, jež tvoří samostatnou kategorii trestněprávních sankcí v našem trestním zákoníku neboť je lze ukládat nejen osobám trestně odpovědným, ale také osobám, které buď pro nedostatek věku, nebo pro nepříčetnost nejsou trestně odpovědné. Dále je zde popsána zabezpečovací detence tak, jak je vymezena v trestním zákoníku, včetně podmínek jejího obligatorního a fakultativního ukládání. Následuje kapitola zabývající se samotným zákonem č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů. Kromě procesu umístění osob do detence je tato kapitola doplněna o některé relevantní informace z oblasti znaleckých posudků a soudní sexuologie. Důvodem včlenění této oblasti je skutečnost, že znalecké posudky hrají při umístění osob do zabezpečovací detence významnou roli.

K obsáhlejšímu rozboru zákona o zabezpečovací detenci dochází v následující kapitole, kdy se věnují jednotlivým oblastem každodenního života chovanců v detenci. Velmi důležitou pasáží je podkapitola o opatřeních k zajištění bezpečnosti v detenci a také o systému odměn a trestů. V závěru se totiž snažím čtenáři poskytnout stručný náhled na možnou podobnost s opatřeními vymezenými v zákoně č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody.

Zákonem o soudnictví ve věcech mládeže a mladistvými ve výkonu zabezpečovací detence se zabývá třetí kapitola. U mladistvých hraje při rozhodování o umístění do detence roli především nedostatečná rozumová a mentální zralost, která může být nesprávně

---

¹ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář, 6.vydání. Praha: Beck, 2010, s. 1054

zaměňována za nepřičetnost. Neexistence rozdílného přístupu k dospělým a mladistvým v tomto ochranném opatření bývá předmětem diskuzí již dlouho, avšak k potřebné změně zatím nedošlo.

Zabezpečovací detence je subsidiární k ochrannému léčení a oběma ochrannými opatření se zabývá kapitola čtvrtá. Uvedeny jsou podmínky ukládání ochranného léčení tak, jak je upravuje trestní zákoník. Součástí je pohled na možnost změny ochranného léčení na detenci a naopak, doplněný o podkapitolu o pohybu pachatele na svobodě. Dále se práce zabývá popisem jiné zahraniční úpravy zabezpečovací detence (konkrétně slovenské) a je strukturována jako popis slovenského zakotvení zabezpečovací detence v zákoně a její srovnání se zákonnou úpravou České republiky. Důvodem výběru slovenské úpravy byl předpoklad, že se od úpravy naší země nebude výrazně odlišovat.

Šestá kapitola se orientuje na otázku následné péče a budoucnosti chovanců propuštěných z detence. Popisem Vazební věznice a Ústavu pro výkon zabezpečovací detence Brno v teoretické rovině se zabývá sedmá kapitola. Následující kapitola je pak výstupem ze sondy do praktického fungování brněnského ústavu zabezpečovací detence, kam jsem měla možnost se osobně podívat. Nabízím pohled na funkční a účelové vybavení detenčního ústavu, skladbu chovanců i personálu v detenci. Nedílnou součástí sondy do fungování detence je charakteristika programů, které jsou v současné době v ústavu realizovány. Stručným pohledem na komplexní zprávy a zprávy o návrhu na ukončení výkonu zabezpečovací detence je celá kapitola o praktickém fungování brněnského ústavu uzavřena.

V závěru práce jsou shrnuty nejdůležitější body týkající se teoretického i praktického zakotvení zabezpečovací detence. Stručnou úvahou se pokouším o nástin směru, kterým by se výkon zabezpečovací detence u nás mohl v budoucnu ubírat.

1. Ochranná opatření jako samostatná kategorie trestněprávních sankcí

Obecně lze ochranná opatření charakterizovat jako samostatný druh trestních sankcí. Ukládána jsou soudem za trestné činy nebo činy jinak trestné. Vedle trestů (opatření výchovných a trestních u mladistvých) zejména chrání zájmy společnosti, ale také osobám, kterým jsou ukládána, způsobují újmu, která však není jejich funkční složkou, ale jen nevyhnutelným účinkem jejich individuálně preventivního působení.² Vzhledem k tomu, že se ochrannými opatřeními sleduje především prevence, jsou tak jejich neopomenutelnou složkou především cíle výchovné a terapeutické. Ochranná opatření jsou vždy určitou újmu a omezením osobní svobody a práv toho, komu jsou ukládána. Na rozdíl od trestu však v sobě neobsahují morálně politický odsudek činu, jímž jsou podmíněna (trestný čin nebo čin, který by byl nehledě k osobě pachatele trestným činem, tzv. čin jinak trestný)³. O ochranném opatření se rozhodne vždy podle zákona účinného v době, kdy se o ochranném opatření rozhoduje (srov. § 3 odst. 2 TrZ). Výkon ochranných opatření se nepromlčuje, nemohou být zhlazena ani nepodléhají amnestiím ukládaným prezidentem republiky. Zároveň se jedná o zcela samostatnou kategorii trestněprávních sankcí a tedy je lze uložit nejen osobám trestně odpovědným, ale také osobám, které nejsou buď pro nedostatek věku, nebo pro nepříčetnost trestně odpovědné.

Druhy ochranných opatření:

- 1) **Ochranné léčení** je právním následkem trestného činu nebo činu jinak trestného. Poskytuje ochranu společnosti před nebezpečnými duševně chorými osobami nebo osobami závislými na návykových látkách. Osoby jsou léčeny buď ambulantně, nebo umístěním do zdravotnického zařízení. Cílem ochranného léčení je resocializace a návrat do běžného života.
- 2) **Zabezpečovací detence** je právním následkem trestného činu nebo činu jinak trestného. Poskytuje ochranu společnosti před zvláště nebezpečnými duševně chorými osobami nebo osobami závislými na návykových látkách, u nichž ochranné léčení nespĺňuje svůj účel. Osoby jsou izolovány v detenčním ústavu se zvláštní ostrahou.

² Srov. Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 6.vydání. Praha: Beck, 2010, s. 1021

³ Šámal, P., Škvain, P. *Pojetí detence ve vládním návrhu trestního zákoníku*. Plzeň: ZČU Plzeň 2005 s.9

Podrobovány jsou léčebným, psychologickým, vzdělávacím, pedagogickým, rehabilitačním a jiným činnostem, jejichž cílem je přeřazení do ústavního ochranného léčení.

- 3) **Zabrání věci nebo jiné majtkové hodnoty** je právním následkem trestného činu nebo činu jinak trestného. Poskytuje ochranu společnosti tím, že odnímá pachatelům, ale i jiným osobám obecně, nebezpečné věci sloužící k páchání trestných činů (např. zbraně, střelivo, padělatelské náčiní apod.), nebo odčerpává výnosy z trestné činnosti (např. peníze nebo jiné hodnoty pocházející z organizovaného zločinu), s cílem odstraňovat prostředky sloužící k páchání nebo podporování trestné činnosti.
- 4) **Ochranná výchova** je právním následkem trestného činu nebo činu jinak trestného. Poskytuje ochranu společnosti před proviněním mladistvých a činy jinak trestnými dětmi mladšími patnácti let. Mladiství jsou umístováni do speciálních výchovných zařízení s cílem odstranit u nich negativní sklony a návyky, a tím jim zabránit v páchání další trestné činnosti.⁴

Délka trvání ochranných opatření soudem při rozhodování o jejich uložení není předem stanovena. Pochopitelně je však jejich výkon sledován a kontrolován soudem. Některá z ochranných opatření mají zákonem stanovenou maximální délku trvání. Ochranné léčení tak může být vykonáváno nejdéle dva roky, přičemž existuje možnost opakovaného prodloužení. Výkon zabezpečovací detence maximální dobu výkonu stanovenou nemá, obecně se tak má za to, že je stanoven na dobu neurčitou. Jestliže je uloženo vedle sebe více ochranných opatření, která nemohou být vykonána současně, musí soud stanovit pořadí jejich výkonu. Tak tomu může být např. v případě, že soud uloží vedle sebe protialkoholní a sexuologické ochranné léčení. Při volbě pořadí by měl soud uvážit, kterému ochrannému opatření je nutno dát s ohledem na osobu pachatele a na okolnosti případu přednost.⁵

---

⁴ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 6.vydání. Praha: Beck, 2010, s. 1021

⁵ srov. Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 6. vydání. Praha: Beck, 2010, s. 1019

1.1 Ukládání ochranných opatření

V § 97 TrZ se stanovuje, že

- 1) Ochranná opatření lze ukládat za splnění zákonných podmínek samostatně i vedle trestu.
- 2) Vedle trestu obdobné povahy může být ochranné opatření uloženo jen, jestliže by jeho samostatné uložení nebylo dostatečné z hlediska působení na osobu, které je ukládáno, a ochrany společnosti.
- 3) Jsou-li splněny podmínky pro uložení více ochranných opatření, lze je uložit vedle sebe, jestliže trestní zákon nestanoví něco jiného. Lze-li však dosáhnout potřebného působení na osobu, které je ukládáno, a náležité ochrany společnosti jen jedním z nich, uloží se jen takové ochranné opatření.
- 4) Je-li uloženo více ochranných opatření vedle sebe, které nelze vykonávat současně, stanoví soud pořadí jejich výkonu.

1.2 Institut zabezpečovací detence v trestním zákoně

V § 100 trestního zákona (TrZ) je uvedeno, že soud obligatorně uloží zabezpečovací detenci v případě, kdy upouští od potrestání, ve smyslu v § 47 odst. 2 (tj. pachatel spáchal zločin ve stavu zmenšené přičetnosti nebo ve stavu vyvolaném duševní poruchou, a nelze přitom očekávat, že by uložené ochranné léčení s přihlédnutím k povaze duševní poruchy a možnostem působení na pachatele vedlo k dostatečné ochraně společnosti a soud má za to, že zabezpečovací detence zajistí ochranu společnosti lépe než trest) nebo jestliže pachatel činu jinak trestného, který by naplňoval znaky zvlášť závažného zločinu, není pro nepřičetnost trestně odpovědný, jeho pobyt na svobodě je nebezpečný a nelze očekávat, že by uložené ochranné léčení s přihlédnutím k povaze duševní poruchy a možnostem působení na pachatele vedlo k dostatečné ochraně společnosti.

Soud může fakultativně uložit zabezpečovací detenci vzhledem k osobě pachatele s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a jeho poměrům i tehdy, jestliže:

- 1) pachatel spáchal zločin ve stavu vyvolaném duševní poruchou (dle § 123TrZ duševní poruchou se rozumí mimo duševní poruchy vyplývající z duševní nemoci i hluboká

porucha vědomí, mentální retardace, těžká asociální porucha osobnosti nebo jiná těžká duševní nebo sexuální odchylka), jeho pobyt na svobodě je nebezpečný a nelze očekávat, že by uložené ochranné léčení s přihlédnutím k povaze duševní poruchy a možnostem působení na pachatele, vedlo k dostatečné ochraně společnosti,

- 2) pachatel, který se oddává zneužívání návykové látky, znovu spáchal zvlášť závažný zločin, ač byl již pro zvlášť závažný zločin spáchaný pod vlivem návykové látky nebo v souvislosti s jejím zneužíváním odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody nejméně na dvě léta a nelze očekávat, že by bylo možné dosáhnout uložením ochranného léčení dostatečné ochrany společnosti, a to i s přihlédnutím k již projevenému postoji pachatele k ochrannému léčení.

ZD (zabezpečovací detence) soud může uložit samostatně, při upuštění od potrestání, nebo i vedle trestu. Byla-li ZD uložena vedle trestu odnětí svobody, vykonává se po výkonu nebo jiném ukončení trestu odnětí svobody. Jestliže se chovanec během výkonu ZD dopustí zločinu a soud mu uloží výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody, výkon ZD se přerušuje a pokračuje se v něm po odpykání trestu odnětí svobody.

1.3 Zákaz retroaktivity a zabezpečovací detence

Zákaz retroaktivity se stal všeobecně uznávanou zásadou až v 18. století, a to pod vlivem osvíceneckých myšlenek. První zákonné snahy se objevily ve Francii, která si zásadu působení zákona do budoucna včlenila také do své ústavy. Zároveň se zde v roce 1810 poprvé objevila modifikace zákazu retroaktivity v tom směru, že pokud byla povaha trestu stanovená novým zákonem mírnější než povaha trestu stanovená starým zákonem, použil se zákon nový.⁶ Obecně zákaz retroaktivity vyplývá z Ústavy, Listiny základních práv a svobod, a dokumentů Světové organizace národů jako jsou Všeobecná deklarace lidských práv z roku 1948 a Mezinárodní pakt o občanských a politických právech z roku 1966. Zásada retroaktivity je včleněna do právních zásad naprosté většiny evropských, demokraticky smýšlejících států. Její hlavní myšlenkou je, že právo nelze aplikovat zpětně. Nikdo tak nemůže být potrestán za čin, který v době jeho spáchání nebyl zákonem za trestný považován.

ZD se na rozdíl od trestu odnětí svobody nepovažuje za trest, nýbrž za ochranné opatření a na ty se ze zákona zákaz retroaktivity nevztahuje. V § 3 odst. 1 o užití zákona

---

⁶ Záhora, J. *Detencia a zákaz retroaktivity*, Trestně-právní revue, 2010 č. 4, s. 117

účinného v době rozhodování je stanoveno, že pachateli lze uložit vždy pouze takový druh trestu, který dovoluje uložit zákon účinný v době, kdy se o trestném činu rozhoduje. Odstavec 2 dále uvádí, že o ochranném opatření se rozhodne vždy podle zákona účinného v době, kdy se o ochranném opatření rozhoduje.

1.4 Zákon o zabezpečovací detenci

ZD je právním následkem trestného činu nebo činu jinak trestného, který poskytuje ochranu společnosti před zvláště nebezpečnými duševně chorými osobami nebo osobami závislými na návykových látkách, u nichž nemůže ochranné léčení splnit svůj účel.⁷ Právní úprava ZD byla vždy součástí rekodifikace trestního práva hmotného v trestním zákoníku, s cílem zavést do našeho právního řádu dosud chybějící nové ochranné opatření nazvané zabezpečovací detence. Z tohoto návrhu byla pak v určitém smyslu zúžená a zjednodušená úprava přejata již do novely trestního zákona č.140/1961 Sb. provedené zákonem č.129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence s účinností od 1.1.2009. V úplném znění však byla zabezpečovací detence upravena až trestním zákoníkem s účinností od 1. 1. 2010.⁸

Detenční ústavy spravuje Vězeňská služba České Republiky na základě zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky. ZD se vykonává v ústavu pro výkon zabezpečovací detence se zvláštní ostrahou a s léčebnými, psychologickými, vzdělávacími, pedagogickými, rehabilitačními a činnostními programy. Trvá, dokud to vyžaduje ochrana společnosti, tedy se její výkon ukládá na dobu neurčitou. Soud nejméně jednou za 12 měsíců a u mladistvých jednou za 6 měsíců přezkoumá, zda důvody pro její další pokračování ještě trvají. ZD může soud změnit dodatečně na ústavní ochranné léčení, pominou-li důvody, pro něž byla uložena a jsou současně splněny podmínky pro ústavní ochranné léčení. Od výkonu ZD soud upustí, pominou-li před jejím započítáním okolnosti, pro něž byla uložena. Důvodem k upuštění od výkonu ZD může být např. okolnost, že vývojem duševní poruchy pominula nebezpečnost pachatele při pobytu na svobodě, i když duševní porucha, která odůvodnila závěr jeho nepřičetnosti, jinak nadále trvá.⁹ Zpravidla se tyto okolnosti zjišťují za pomoci odborného znaleckého posudku z oboru psychiatrie, který je tak podkladem pro soud, který rozhoduje o upuštění od výkonu ZD.

⁷ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 6. vydání. Praha: Beck, 2010, s. 1021

⁸ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 6. vydání. Praha: Beck, 2010, s. 1044

⁹ Šámal, P., Škvain, P. *Pojetí detence ve vládním návrhu trestního zákoníku*. Plzeň: ZČU Plzeň 2005 s. 15

1.4.1 Umíst'ování osob do ústavu

Do ZD jsou osoby umíst'ovány na základě rozhodnutí soudu. Všechny osoby ve výkonu ZD jsou dle zákona nazývány „chovanci“. Důvodem je skutečnost, že vzhledem k tomu, že se nejedná o trest, nýbrž o ochranné opatření, nelze umístěné osoby nazývat vězni. Dozor nad chovanci vykonávají pracovníci Vězeňské služby ČR, jejich pokyny se chovanci musí řídit. Po nástupu do detence je chovanec přiveden na příjímací oddělení, kde je povinen podrobit se lékařské prohlídce, kterou provádí lékař zaměstnaný ústavem. Chovanec je také poučen o svých právech a povinnostech, vyplývajících mu z pobytu v detenci. Toto poučení obdrží i v písemné formě. Každému chovanci se po nástupu do ZD založí osobní karta, která je vedena v písemné podobě. Součástí osobní karty je mj. výběr z dokumentace zaslané soudem, záznam o chování, zprávy o pobytu chovance v izolační místnosti apod. Následuje tzv. vstupní posouzení, jehož cílem je provedení odborných posouzení, ověření stanovené diagnózy a zhodnocení aktuálního stavu chovance. Zpracovává se v týmu složeném z lékaře, psychiatra, psychologa, speciálního pedagoga, sociálního pracovníka a právníka. Výstupem je vstupní zpráva o chovanci, která se zakládá do jeho osobní karty. Psychologickým posouzením na základě pozorování, rozhovoru a standardních testových metod se u chovanců sleduje např.

- aktuální psychický stav,
- osobnost chovance a jeho základní povahové rysy,
- motivace a ochota ke spolupráci,
- postoj chovance k jeho současné situaci a pobytu v ústavu,
- rizika sebepoškození, agrese, hostility apod.

Speciálně-pedagogickým posouzením se na základě výše zmíněných metod sleduje např.

- popis trestní minulosti,
- konflikty ve vztazích, chování v zátěžových situacích,
- schopnost adaptace na změnu prostředí,
- úroveň společenských a pracovních návyků včetně schopnosti týmové spolupráce,
- popis aktuálního životního stylu a jeho souvislost s trestnou činností,
- zhodnocení možných rizik a potřeb, doporučení k programu atd.

Sociální pracovník shrnuje výsledky svého pozorování a rozhovorů s chovancem do několika oblastí, a to např.

- způsobilost k právním úkonům, vyjádření orgánů sociálního zabezpečení,
- popis aktuální sociální situace (rodinná anamnéza, sociální anamnéza atd.),
- zajištění potřebných sociálních úkonů (zajištění dokladů, informace o absolvování povinné školní docházky u mladistvých),
- návrh socio-terapeutického programu atd.

Na základě vstupního posouzení a rozhodnutím odborné komise je chovanec zařazen do jedné ze skupin

- 1) psychotici,
- 2) mentální retardace,
- 3) sexuální deviace,
- 4) poruchy osobnosti.

Po zařazení chovanců do skupin předloží odborná komise řediteli ústavu návrh na zařazení chovance do některé ze sekcí. V rámci výkonu ZD se rozlišují sekce pro

- 1) ženy,
- 2) chovance mladší 19 let,
- 3) dospělé psychotiky muže,
- 4) dospělé mentálně retardované muže,
- 5) dospělé sexuální devianty muže,
- 6) dospělé muže s poruchou osobnosti.

Velmi důležitým faktorem je zvážení osobnostních charakteristik chovanců, aby spolu mohli ve skupinách potřebným způsobem kooperovat. Chovanci jsou povinni účastnit se přidělených aktivit, avšak při zařazování do určitého programu by komise měla vždy přihlídnout ke stanovisku konkrétního jedince a jeho preferencím k určitým činnostem. Jestliže je chovanec zařazen do programu, jehož součástí je poskytování zdravotní péče, vždy je povinen se této péči podrobit.

Po třech měsících po zařazení do programu vždy odborná komise vypracovává komplexní zprávu o působení a účinnosti probíhajícího programu na osobnost chovance. Tuto zprávu vždy srozumitelným způsobem předloží také samotnému chovanci, popřípadě je k dispozici i jeho zákonnému zástupci. Odborná komise se ve zprávě vyjadřuje nejen k efektům proběhnuvšího programu, ale také se zaměřuje do budoucna na otázku dalšího vývoje chovanceva stavu a případně jeho přerazení ze ZD do ochranného léčení.

Ředitel ústavu může na návrh odborné komise předložit státnímu zástupci, který vykonává dozor nad výkonem ZD, návrh na změnu ZD na ochranné léčení. Ten o tom vyrozumí neprodleně příslušný soud, v jehož obvodu se výkon ochranného opatření vykonává. Zároveň ředitel ústavu, na vyžádání soudu, který sleduje výkon ZD a přezkoumává důvody jejího dalšího trvání, zašle zprávu o chovanci. Zpráva shrnuje vyhodnocení jednotlivých komplexních zpráv za celé období trvání ZD se závěrečným hodnocením plnění jejího účelu. Součástí této zprávy je stanovení prognózy dalšího vývoje chovance.

1.4.2 Přibírání znalců k rozhodování o umíst'ování do detence

Forenzní psychiatrie v nejužším slova smyslu propojuje právo a psychiatrii a zabývá se posuzováním tzv. přičetnosti a způsobilosti k právním úkonům osob, jež se dopustily závažného trestného činu v důsledku duševní choroby.¹⁰ Posuzuje se osobnost pachatele, jeho schopnost účasti v trestním řízení, ovládací schopnosti atd. Znalec vypracovává psychiatrický znalecký posudek, který zahrnuje výpis z trestního spisu a zdravotnické dokumentace, dále vlastní psychiatrické vyšetření a veškeré získané poznatky pak shrnuje v závěru celého posudku. V § 117 TrŘ je stanoveno, že pozorování duševního stavu nemá trvat déle než dva měsíce, do té doby je třeba podat posudek. Na odůvodněnou žádost znalců může soud a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce tuto lhůtu prodloužit, nikoliv však na více než jeden měsíc. Součástí posudku bývají také odpovědi znalce na otázky, jež mu předem položil soud, který případ projednává. „Kromě posouzení duševního stavu pachatele (které je samo o sobě složité a problematické) by měl znalecký posudek zodpovědět dvě otázky prognostického charakteru (či k jejich zodpovězení poskytnout podklady) – zda je pobyt pachatele na svobodě v důsledku jeho duševního stavu nebezpečný (je-li tedy nebezpečí, že se na svobodě dopustí závažnější trestné činnosti), a zda by k dostatečné

---

¹⁰ Möller., H.J., Laux, G., Kopfhamer, H.P. Psychiatrie a psychoterapie, 2. vydání. Berlin, Heidelberg: Springer Verlag, 2005 s. 1531

ochraně společnosti vedlo uložení ochranného léčení.“¹¹ §105 TrŘ uvádí, že je-li pro trestní řízení třeba odborných znalostí, vyžádá si orgán činný v trestním řízení odborné vyjádření. Jestliže pro složitost posuzované otázky takový postup není postačující, přibere orgán činný v trestním řízení znalce. Zvýšené nároky na znalce jsou v tomto ohledu zřejmé, neboť nejen že musí zpracovat posudek o psychickém stavu pachatele, ale zároveň velmi důsledně zvážit, zda by bylo vhodnější uložit ochranné léčení nebo právě detenci.

1.4.3 Soudní sexuologie

„Soudní sexuologie se zabývá soudně znaleckým posuzováním sexuálně motivované trestné činnosti, studiem a posuzováním sexuálních deviací neboli parafilií (poruch pohlavní identity a poruch sociální preference), posuzováním průběhu a účinnosti sexuologických ochranných léčeb, soudně znaleckým posuzováním sexuálních dysfunkcí u mužů i žen, soudně znaleckým posuzováním partnerského sexuálního nesouladu a posuzováním poruch mužské neplodnosti.“¹²

Ještě stále se i v odborné literatuře můžeme setkat s tím, že místo slova deviace, je užíván pojem *patologie*. Nesoulad mezi těmito slovy je zřejmý, neboť ne vše, co je označováno jako deviantní, musí být patologické. Označení deviace navíc nemá tak silný stigmatizující dopad a zároveň je na rozdíl od patologie hodnotově i emocionálně neutrální. Nebudu tedy v textu užívat slovo patologie, nýbrž deviace.

I přes výše uvedené, deviace je stále brána jako cosi nepřipustného a negativního. V odborných kruzích se proto vytvořil pojem “pozitivní deviace“, který ve stručnosti můžeme popsat jako přehánění, trvání na extrémních postojích atd. K dokreslení obrazu uvedu příklad. Osoba, která opakovaně porušuje pravidla silničního provozu, velmi často je pokutována a nakonec je jí odebrán řidičský průkaz, může být označena jako deviant v negativním slova smyslu. Pozitivně deviantní naproti tomu může být někdo, kdo až úzkostlivě dodržuje výše zmíněná pravidla, nikdy nepřekračuje povolenou rychlost, každý měsíc ve svém voze mění a doplňuje obsah atd. „Deviace obecně je definována jako kterákoliv odchylka od normální struktury či funkce. Může se vyskytovat u jakéhokoli jevu v přírodě či ve společnosti“¹³

---

¹¹ Zeman, P. Ukládání zabezpečovací detence – vybrané aspekty navrhované právní úpravy, Plzeň: ZČU Plzeň 2005, s. 43

¹² Pavlovský a kol. Soudní psychiatrie a psychologie, 3. rozšířené vydání, Praha: Grada, 2009. s. 123

¹³ Fischer, S. Škoda, J. Sociální patologie: Analýza příčin a možností ovlivňování závažných sociálně patologických jevů, Praha.: Grada 2009, s. 209

Pojem sexuální deviace znamená zjednodušeně řečeno, odchylka od normálních projevů uspokojování sexuálních potřeb. Je velmi zavádějící si myslet, že sexuálně motivované činy páchají v největším měřítku právě sexuální devianti. Kupříkladu nejčastější sexuálně motivovaný trestný čin – znásilnění – v mnohem vyšší míře páchají osoby (nejčastěji muži) které netrpí žádnou sexuální poruchou.¹⁴ „Sexuálně deviantně se mohou chovat v určitých situacích asi i lidé sexuálně normální a naopak – zdaleka ne každý deviantní jedinec se musí nutně projevat deviantně. Mnoho z nich během života nikdy žádný sexuální delikt nespáchá a své deviantní potřeby uspokojuje náhradním a sociálně přijatelnějším způsobem.“¹⁵

Důvodem výše uvedeného výkladu deviace a sexuální deviace je skutečnost, že v zahraničí se ukládání zabezpečovací detence velmi často váže k některému druhu sexuální odchylky. Lze předpokládat, že ani Česká Republika nebude výjimkou, byť logicky zatím tyto informace nemáme k dispozici.

1.4.4 Znalec v oboru sexuologie a jeho znalecký posudek

Požadavky na osobu znalce, především míra jeho vzdělání a praxe, jsou vzhledem k povaze obsahu jeho práce velmi náročné. Soudní znalec-sexuolog musí mít specializaci II. stupně v oboru psychiatrie, dále mít nastavbovou specializaci v oboru sexuologie a osvědčení o absolvování kurzu soudní psychiatrie pro žadatele o znalecké oprávnění (organizováno Institutem postgraduálního vzdělávání ve zdravotnictví v Praze).¹⁶

Znalec v oboru sexuologie musí mít potřebné znalosti také z oboru forenzní psychiatrie, neboť lidská sexualita je integrální součástí osobnosti každého z nás a bez znalostí plynoucích z psychiatrie může soudní sexuolog jen těžko napsat kvalitní znalecký posudek. Pokud má totiž pachatel trestného činu nějakou sexuální poruchu, musí soudní psychiatr s jistotou určit, zda měla forenzně signifikantní vliv na jeho chování – tedy jestli měla podíl na snížených či zcela vytracených rozpoznávacích schopnostech pachatele. Znalecký sexuologický posudek se pochopitelně zaměřuje na zmapování sexuálního života posuzované osoby a jejích partnerských vztahů. Ohniskem takového mapování je pak hledání a identifikace poruchy sexuálních preferencí. Právě tato porucha má za následek neschopnost pachatele zdržet se sexuálně motivovaného chování, neboť nedovede svou potřebu uspokojit jiným, společensky přijatelným, způsobem. Posudek může být pro soud prostředkem k označení posuzovaného jako zmenšeně příčetného a uložit mu ochrannou sexuologickou léčbu.

---

¹⁴ Kovář, P. a kol. Sexuální agrese, Praha: Maxdorf 2009. s. 112

¹⁵ srov. Kovář, P. a kol. citováno v pramenu č. 6, s. 219

¹⁶ Pavlovský, P. a kol. Soudní psychiatrie a psychologie, 3. rozšířené vydání, Praha: Grada, 2009. s. 254

2. Práva a povinnosti chovanců v detenci

Ve výkonu ZD mají chovanci kromě velmi rozsáhlého výčtu povinností také svá nezadatelná práva. Všechny osoby, které přicházejí s chovanci do styku, mají povinnost tato práva respektovat a dbát na jejich dodržování. Zákon uvádí, že výkon ZD lze provádět jen takovým způsobem, který respektuje lidskou důstojnost osob v tomto zařízení. Je pak otázkou, nakolik vyjadřuje slovo „chovanec“, uvedené v zákoně hned za tímto ustanovením, onu zmíněnou lidskou důstojnost, na niž je tolik kladen důraz.

Vzhledem k povaze zařízení, jsou chovanci povinni se během pobytu v detenci podrobit nezbytným omezením některých svých práv a svobod. Po dobu výkonu ZD tak například není možné, aby chovanci zakládali politické strany, hnutí a jiná sdružení, aby svolávali stávky či podnikali nebo vykonávali jinou hospodářskou činnost.

Dochází zde pak k výraznému omezení jednoho ze základních občanských práv, a to práva svobodné volby ošetřujícího lékaře a zdravotnického zařízení.

Podívejme se nyní ve stručnosti na práva a povinnosti, která ze zákona vyplývají chovancům z pobytu v detenci.

2.1 Kontakt chovanců s prostředím

V paragrafu § 8 zákona č. 129/2008 o zabezpečovací detenci je stanoveno právo chovance přijímat a odesílat **korespondenci**, a to vždy na své náklady. Vězeňská služba má právo obsah korespondence zkontrolovat, pokud má podezření, že je připravován trestný čin, je povinna písemné sdělení zadržet a předat orgánům činným v trestním řízení.

Ředitel ústavu může na návrh odborného zaměstnance rozhodnout, že korespondence od určité osoby nebude chovanci předávána, nebo že písemná sdělení chovance určitému adresátovi nebude odesílána. O tomto musí být chovanec vždy vyrozuměn a musí mu být sděleny důvody takového počínání. Výjimkou je korespondence mezi chovancem a jeho obhájcem nebo advokátem (dále např. s orgány veřejné moci, ombudsmanem nebo diplomatickou misí anebo konzulárním úřadem cizího státu, mezinárodními organizacemi, kterými je na základě mezinárodními smluv Česká republika, vázána). Zadržování takové korespondence je nepřipustné a předává se chovanci neprodleně. Zákon pomýšlí i na

chovance, kteří neumí či nemohu psát nebo číst a zajišťuje, aby takovým osobám byla korespondence předčítána, či pomáhána sepsovat.

Chovanci nejsou dle § 9 ZD oprávněni k **používání vlastních telekomunikačních prostředků** v detenci. Může jim být však umožněno užívání ústavního telefonu, zejména ke kontaktu s blízkými osobami či osobami činnými v trestním řízení. Náklady spojené s užíváním tohoto telefonu jsou hrazeny chovancem.

Vězeňská služba je oprávněna seznamovat se s obsahem telefonátu a pořizovat jeho záznam, nejedná-li se ovšem o hovor např. mezi chovancem a jeho obhájcem či advokátem apod.

§ 10 ZD uvádí, že chovanec má právo během pobytu v ústavu přijímat **návštěvy** nejméně dvakrát týdně vždy po dobu nejméně dvou hodin, a to v čase určeném vnitřním řádem ústavu nebo ředitelem ústavu. Tomuto omezení nepodléhají návštěvy obhájce nebo advokáta chovance a jiných úředních osob.

Ředitel ústavu může návštěvu určité osoby zakázat, např. na základě doporučení odborného zdravotnického zařízení a o tomto vždy neprodleně chovance vyrozumí.

Návštěva může být předčasně ukončena, jestliže chovanec či návštěvník závažným způsobem naruší klid nebo pořádek či ohrozí život a zdraví osob v ústavu.

Chovanec má dle § 14 ZD právo jedenkrát do měsíce přijmout **balíček** s trvanlivými potravinami a věcmi osobní potřeby do hmotnosti 5 Kg. Balíčky obsahující např. prádlo, oděv, knihy atd. má chovanec právo přijímat bez omezení. Obsah doručených balíčků podléhá kontrole Vězeňské služby.

2.1.1 Duchovní služby a uspokojování kulturních potřeb

§ 11 ZD stanovuje, že zpravidla v době svého osobního volna, mají chovanci ústavem umožněno účastnit se společenských náboženských obřadů. Tato účast je dobrovolná a doba konání obřadu se řídí vnitřním řádem ústavu. Jestliže chovanec požádá o návštěvu církví pověřené osoby, je ústav povinen této osobě takovou skutečnost neprodleně sdělit. Církve a náboženské společnosti se mohou v souladu s právními předpisy podílet na poskytování duchovní služby chovancům např. těmito formami:

- individuálními rozhovory s chovanci a pastoračními návštěvami,
- konáním bohoslužeb pro zájemce z řad chovanců,
- vedením studijních skupin k výkladu náboženských textů,
- zajišťováním náboženské literatury a zpěvníků atd.

Součástí působení na chovance je také uspokojování jejich kulturních potřeb, jež jsou upraveny § 12 ZD. V ústavu se jedná zejména o právo půjčovat si knihy a tiskoviny z ústavní knihovny, půjčovat si a hrát společenské hry a využívat další kulturní vyžití, jež je v ústavu chovancům k dispozici. Je tedy zřejmé, že v tomto směru záleží především na chovancích, zda využijí těchto možností k rozvoji svých kulturních potřeb. Zákon se nezmiňuje o jiném kulturním vyžití, které by bylo chovancům k dispozici.

2.1.2 Zdravotní péče a sociální podmínky chovanců

Zdravotní péče v ústavu je dle § 19 ZD zajišťována na základě smluvního vztahu se zdravotnickým zařízením nebo jeho zřizovatelem, popř. ji poskytuje Vězeňská služba dle zvláštního právního předpisu. Chovanec musí mít zabezpečeno lůžko, židli a prostor pro uložení osobních věcí. Poskytování pravidelné stravy je samozřejmostí, stejně tak jako základní prostředky osobní hygieny. Denně je zabezpečena osmihodinová doba ke spánku v době nočního klidu, nejméně jednohodinová vycházka a přiměřené osobní volno. Chovanci, který neměl v období jednoho kalendářního měsíce jiný příjem nebo jinou hotovost, poskytuje ústav kapesné ve výši 100 Kč.

2.1.3 Vzdělávání a zaměstnávání chovanců

V § 22 ZD je upraveno právo chovance, jež má pro to potřebné předpoklady a jeho zdravotní stav to plně dovoluje, aby získal základní, popřípadě i střední vzdělání v příslušném vzdělávacím programu. Jiné formy, které umožní chovanci zvýšení a prohloubení jeho kvalifikace, jsou v ústavu také možné. Mladistvým, kteří neukončili úspěšně základní vzdělání, je vždy umožněno, aby toto vzdělání získali v příslušném kurzu. Zařazování do příslušného vzdělávacího programu provádí ředitel ústavu na základě vyjádření lékaře či psychologa.

Pokud není chovanec zařazen do programu s pracovní terapií, může mu být na jeho žádost umožněna práce v ústavu. Chovanec musí být zaškolen k výkonu prací, které mu byly přiděleny. Pro chovance, kteří k tomu mají schopnosti, se organizuje odborné školení zaměřené na zvyšování jejich kvalifikace.¹⁷ Zde je základní rozdíl mezi výkonem trestu odnětí svobody a výkonem ZD. Na rozdíl od prvně zmíněného, není v detenci pro chovance povinnost pracovat. Ústav zajišťuje odměnu chovanci za jím vykonanou práci. Vzhledem k tomu, jaký druh osob je v detenci umístěn, nelze chovancům zadávat práci zahrnující manipulaci s omamnými a psychotropními látkami nebo jedy. Do pracovní doby se nezapočítávají úklidové a jiné podobné činnosti chovanců, které jsou nezbytné pro chod instituce, nesmějí však být vykonávány na úkor osobního volna. Možnost zařazení do pracovní činnosti se nevztahuje na chovance, který je zařazen do programu s pracovní terapií, staršího 65 let, dále na chovance, jehož zdravotní stav nedovoluje pracovní zařízení.

2.1.4 Povinnosti chovanců v detenci

Rozsah povinností každého chovance v ústavu je upraven v §15. Důraz je kladen na zákaz výroby, přechovávání a konzumaci omamných látek a alkoholických nápojů, nepředepsaných léčiv apod. Pokud bychom se ve stručnosti podívali na některé povinnosti chovanců, je to například povinnost:

- plnit pokyny a příkazy zaměstnanců Vězeňské služby a odborných zaměstnanců,
- účastnit se programů, do nichž byl chovanec zařazen a plnit úkoly z nich vyplývající, zejména podrobovat se léčebnému detoxikačnímu programu, pokud do něj byl zařazen
- podrobit se osobní prohlídce a umožnit zaměstnancům Vězeňské služby kontrolu osobních věcí,
- podrobit se preventivní, periodické, mimořádné a vstupní lékařské prohlídce v rozsahu určeném lékařem, včetně očkování,
- oznámit neprodleně zaměstnanci Vězeňské služby své onemocnění či zranění
- strpět úkony, které souvisejí s jeho identifikací, a podrobit se úkonům nezbytným pro zpracování komplexní zprávy atd.

---

¹⁷ Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 21/2010, s. 7

Chovanec v ústavu pak např. nesmí:

- hrát hry o peníze, věci, služby nebo o jiné úkony,
- tetovat sebe nebo jinou osobu anebo nechat se tetovat,
- úmyslně se poškozovat na zdraví,
- bez souhlasu ředitele ústavu prodávat, směňovat a darovat věci, které má v držení v ústavu,
- kouřit mimo vymezené prostory.

Z výše uvedených povinností chovanců je zřejmé, že se jedná o velmi významné zásahy do osobní svobody umístěných osob (přihlédneme-li navíc k tomu, že uvedený výčet není úplný, jedná se pouze o několik příkladů povinností chovanců). Z důvodu bezpečnosti jak samotných chovanců, tak osob, které s nimi denně přicházejí do styku, je však takový rozsah povinností bez pochyby nezbytný.

2.1.5 Opatření k zajištění bezpečnosti

Skladba osob v detenci a povaha jejich spáchané trestné činnosti vyžaduje taková bezpečnostní opatření, která zajistí, aby nebyla ohrožena bezpečnost nejen chovanců a pracovníků, kteří s nimi přicházejí do styku, ale také bezpečnost osob, které do detence přicházejí zvenčí. Zákon se v oblasti bezpečnosti osob v detenci zaměřuje na dvě základní oblasti a to na izolaci chovanců (tzv. akutní krizové opatření) a na používání omezovacích prostředků, jež jsou upraveny § 36 a § 37 zákona o ZD.

Izolační místnosti jsou pravidelně diskutovány laickou i odbornou veřejností, především kvůli svým zřejmým dopadům na psychiku izolované osoby. Určitý druh izolace pachatelů od ostatních umístěných osob byl vždy součástí vězeňských zařízení. Podoba izolace se však postupem času mění, neboť i toto represivní opatření podléhá postupné humanizaci nápravných zařízení. Do izolace jsou dle § 35 umístěovány osoby, které svých agresivním chováním ohrožují sebe, zaměstnance detence, popřípadě jiné osoby, které sem přicházejí na návštěvy z venčí. V ZD existují tzv. izolační místnosti, které svými rozměry musí mít rozsah plochy nejméně 6 m², fungovat zde musí nejen umělé, ale také přirozené osvětlení. Místnost se, pokud je to nutné, vytápí, je tu možnost větrání a je pochopitelně vybavena nezbytným nábytkem. Ten je připevněn k podlaze či stěnám, aby v důsledku

možného agresivního chování umístěného chovance nedošlo k jeho zranění či poškození majetku detence. Po umístění do izolace musí být chovanec neprodleně podroben mimořádné lékařské prohlídce a v průběhu jeho pobytu zde, musí být nejméně jednou za 24 hodin kontrolován jeho zdravotní stav. Trvale je chovanec monitorován zaměstnanci Vězeňské služby a o jeho pobytu v izolaci a důvodech jeho umístění zde, je vždy vyrozuměn státní zástupce, který vykonává dozor nad výkonem ZD. Pokud se jedná o mladistvou osobu, či osobu, již byl soudem určen opatrovník, ústav musí zajistit vyrozumění i zákonným zástupcům těchto osob. Každý pobyt v izolační místnosti je zaznamenáván do evidenčního listu, kam se vypisuje datum a přesný čas umístění chovance do izolace. Zároveň jsou zde vysvětleny důvody umístění chovance do izolační místnosti. Dále se vyplňují poznatky o projevech chovance významné z hlediska zdravotního, psychologického apod. Součástí celé evidence jsou také záznamy o návštěvách lékaře a záznam o ukončení pobytu chovance v izolační místnosti.

Omezovací prostředky lze dle § 36 použít pouze v nezbytně nutných případech, k zajištění ochrany chovance a jiných osob. Takovými omezovacími prostředky jsou:

- pobyt na uzavřeném oddělení,
- umístění chovance v izolační místnosti (dle podmínek popsaných výše),
- omezení chovance v pohybu prostřednictvím ochranných pásů,
- omezení chovance v pohybu prostřednictvím manuálního držení,
- akutní parenterální podávání psychofarmak, pokud se nejedná o léčbu na žádost chovance, či dlouhodobou léčbu psychiatrické poruchy.

Omezovací prostředky by se měly používat pouze v nezbytně nutných případech a jen za předpokladu, že k uklidnění chovance nelze použít jiných, mírnějších prostředků. Především omezení pohybu chovance či jeho zklidnění psychofarmaky, se používá skutečně v nejkrajnějších případech, kdy je možné riziko vyplývající z počínání chovance příliš vysoké. O použití omezovacích prostředků spojených s podáváním jakéhokoliv druhu psychofarmaka vždy a za každých okolností rozhoduje lékař, neboť jejich podání vyžaduje velmi podrobnou znalost zdravotního stavu chovance, a jeho možných reakcí na podanou látku.

Stejně tak jako o umístění do izolace, musí být o použití omezovacího prostředku neprodleně vyrozuměn jak státní zástupce, který vykonává dozor nad výkonem ZD, tak pověřený zákonný zástupci chovanců.

Velmi důležitá je zásada přiměřenosti použitého omezovacího prostředku vzhledem k jednání chovance a je na zvážení zaměstnanců Vězeňské služby, zda v konkrétní situaci je nezbytně nutné chovance např. znehybnit ochrannými pásy. Zároveň je třeba si uvědomit, že osoby umístěné v detenci jsou duševně nemocné, a tedy jejich schopnost regulovat vlastní projevy agrese je značně omezena. Cílem omezovacího prostředku, a na to je vždy třeba pamatovat, je však ochrana chovance a jiných osob, nikoliv ublížit chovanci a působit mu bolest. Použití omezovacích prostředků nevylučuje možnost návštěv, o možnosti používání omezovacích prostředků jsou chovanci vždy náležitě poučeni při přijetí do ústavu.

2.1.6 Systém odměn a trestů v detenci

Zákon o výkonu ZD se velmi podrobně věnuje trestům a odměnám, a to konkrétně v § 27 a § 28 - § 33. Skladba osob, které v detenci pobývají, vyžaduje důsledný systém odměňování a trestání, samozřejmě v souladu s nezadatelnými právy každého chovance. Nezbytnou složkou fungování ústavu je na jedné straně motivace chovanců k dodržování pravidel a na straně druhé omezení některých výhod, vedoucí k regulaci nepříznivého chování osoby, která se nějakým způsobem dopustila narušení řádu ústavu. Každému chovanci, který se svým chováním a jednáním projevuje jako odpovědná osoba plnící si své povinnosti jak, lze udělit odměnu. Kromě pochvaly nebo veřejné pochvaly či poděkování, lze chovanci poskytnout některou z osobních výhod (např. prodloužení doby návštěvy osoby blízké). Tento motivační prvek může mít dvojí působení, nejen v momentu udělení výhody, ale také směrem do budoucna, kdy se chovanec může snažit o udržování svého dobrého chování, aby nabytou osobní výhodou neztratil. Dalším druhem odměny je pak věcná nebo peněžité odměna až do výše 1 000 Kč. Odměny chovancům uděluje buď vychovatel nebo speciální pedagog.

Kázeňské přestupky jsou trestány kázeňským trestem, za zaviněné porušení povinností chovance, jež jsou uvedeny výše. Ukládány jsou speciálním pedagogem a jedná se o:

- napomenutí,
- veřejnou důtku,
- odnětí osobní výhody dříve udělené,

- odnětí možnosti účastnit se kulturní nebo společenské akce v ústavu,
- propadnutí věci.

Před uložením kázeňského trestu musí být chovanci umožněno, aby se k věci vyjádřil. Toto vyjádření se uvede na předepsaném tiskopisu a předloží se k podpisu. Kázeňský trest lze uložit pouze v případě, že je chovanci jeho vina prokázána. Vždy se musí nahlížet na rovnováhu mezi uděleným trestem a hodnotou propadnuvší věci, aby nedocházelo k nápadnému nepoměru v povaze kázeňského přestupku a uděleného trestu. Přihlíží se také k okolnostem, za nichž ke spáchání kázeňského přestupku došlo, jakož i k dosavadnímu chování chovance. Kázeňský přestupek lze řešit také výchovným pohovorem, vedeným speciálním pedagogem, bez uložení kázeňského trestu. Rozhodnutí o uložení kázeňského trestu se vydává písemně a musí kromě výroku a odůvodnění obsahovat i poučení o opravných prostředcích. Od uložení trestu se opouští v momentu, kdy lze dosáhnout nápravy samotným projednáním konkrétního přestupku. Trest podléhá promlčení po jednom roce od jeho spáchání. Kázeňský trest propadnutí věci přichází ve chvíli, kdy byla ona věc použita ke spáchání přestupku či je k jeho spáchání určena, popřípadě je to taková věc, kterou chovanec získal spácháním přestupku. Tento trest může být doplňkem k jinému kázeňskému potrestání a vlastníkem propadlé věci se stává stát.

Pro srovnání se ve stručnosti podívejme na zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, a na vymezené způsoby zajišťování bezpečnosti ve vězeňském zařízení. Zákon o výkonu trestu odnětí svobody stanovuje v Hlavě VI. Prostředky k dosažení pořádku a kázně, a to konkrétně odměny a kázeňské tresty. Odměny udělované odsouzeným jsou podobné odměnám udělovaným chovancům v detenci. Jejich rozsah je obsáhlejší, především v oblasti týkající se osobního volna odsouzených a jejich kontaktu s prostředím vně věznici. Konkrétně se dle § 45 jedná o pochvaly, věcnou či peněžitou odměnu až do výše 1000 Kč, mimořádné zvýšení doby trvání návštěv až na 5 hodin, rozšíření osobního volna, povolení opustit věznici až na 24 hodin v souvislost s návštěvou nebo programem zacházení či přerušování výkonu trestu.

Kázeňské tresty jsou obsaženy v § 46 a jsou jimi:

- důtka,
- snížení kapesného,

- pokuta až do výše 1000 Kč, ukládaná odsouzenému zpravidla za závažná nebo opakovaná porušení stanovených povinností,
- propadnutí věci,
- umístění do uzavřeného oddělení až na 28 dnů (s výjimkou doby stanovené k plnění určených úkolů programu zacházení)
- celodenní umístění do uzavřeného oddělení až na 20 dnů,
- odnětí výhod vyplývajících z předchozí kázeňské odměny.

Z výše uvedeného systému odměn a trestů ve výkonu trestu odnětí svobody je zřejmé, že ačkoliv srovnáváme trest a ochranné opatření, zásady odměňování a kázeňského trestání jsou si nápadně podobné. Nejviditelnější rozdíl lze ovšem sledovat v oblasti umíst'ování osob do uzavřených oddělení a izolačních místností, kdy u výkonu trestu odnětí svobody je konkrétně ohraničena doba, po kterou může být odsouzený v uzavřeném oddělení umístěn. Obecně lze pak říci, že ZD s sebou nese menší rozsah možných odměn, na druhou stranu však také menší rozsah postihů v oblasti kázeňského trestání.

3. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže

Zákon č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže (dále jen ZSM) vymezuje odpovědnost mladistvých osob za protiprávní činy. Předtím než dojde k rozboru vhodnosti aplikace výkonu ZD na mladistvé osoby, je třeba vyložit nejdůležitější aspekty trestání mladistvých. V § 2 ZSM se uvádí, že není-li zákonem stanoveno jinak, pak se rozumí:

- 1) mládeží děti a mladiství,
- 2) dítětem mladším patnácti let ten, kdo v době spáchání činu jinak trestného nedovrší patnáctý rok věku,
- 3) mladistvým ten, kdo v době spáchání provinění dovrší patnáctý rok a nepřekročí osmnáctý rok svého věku.

V odst. 3 je stanoveno, že opatření uložené podle tohoto zákona musí přihlížet k osobnosti toho, komu je ukládáno, včetně jeho věku a rozumové a mravní vyspělosti, zdravotního stavu, jakož i jeho osobním, rodinným a sociálním poměrům, a musí být přiměřené povaze a závažnosti spáchaného činu. Mladistvý, který v době spáchání činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný. V § 7 jsou vymezeny podmínky, jejichž splněním může dojít k zániku trestnosti. Trestnost činu, na který TrZ stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let, spáchaného mladistvým zaniká, jestliže mladistvý po spáchání činu:

- 1) dobrovolně odstranil nebo napravil způsobený následek, anebo se o to pokusil, zejména nahradil způsobenou škodu, učinil opatření potřebná k její náhradě nebo se jinak pokusil odčinit způsobené následky,
- 2) svým chováním projevil účinnou snahu po nápravě a
- 3) čin neměl trvale nepříznivých následků pro poškozeného nebo pro společnost.

3.1 Opatření ukládaná mladistvým

Účel, který se sleduje při ukládání opatření vůči mladistvým, je především kladně ovlivnit duševní, mravní a sociální vývoj mladistvého a chránit společnost před pácháním provinění mladistvých.¹⁸ Mladistvému lze uložit pouze tato opatření:

- 1) výchovná opatření,
- 2) ochranná opatření a
- 3) trestní opatření.

V § 12 se stanovuje, že od uložení trestního opatření lze upustit také z důvodu duševní poruchy. Dochází k tomu zejména tehdy, jestliže mladistvý spáchal provinění ve stavu vyvolaném duševní poruchou a soud pro mládež má za to, že ZD nebo ochranné léčení, které zároveň ukládá, zajistí nápravu mladistvého lépe, než trestní opatření. Upustí-li soud pro mládež od uložení trestního opatření, hledí se na mladistvého, jako by nebyl souzen.

Výchovná opatření lze dle § 15 ZSM uložit nejdéle na dobu současně stanovené zkušební doby u podmíněného odsouzení nebo podmíněného odložení peněžitého opatření, jsou-li ukládána samostatně nebo vedle jiného ochranného nebo trestního opatření, lze je uložit nejdéle na dobu tří let. Takovými výchovnými opatřeními jsou:

- 1) **Probační program**, který je realizován dohledem probačního úředníka. Rozumí se jím pravidelné sledování chování mladistvého v jeho rodině a způsobu výchovného působení rodičů na něj, kontrola dodržování stanoveného probačního programu a výchovných povinností. Dále pozitivní vedení k životu v souladu se zákonem. Účelem dohledu probačního úředníka je nejen sledování a kontrola mladistvého, sledující ochranu společnosti a snížení možnosti opakování trestné činnosti, ale také odborné vedení a pomoc mladistvému s cílem zajistit, aby v budoucnu vedl řádný život. Mladistvý, kterému byl uložen dohled probačního úředníka je dle § 16 odst. 2 ZSM povinen spolupracovat s probačním úředníkem stanoveným způsobem, dostavovat se k probačnímu úředníkovi v určený čas, informovat jej o svém pobytu, zaměstnání a nebránit mu ve vstupu do obydli.

---

¹⁸ Šámal, P., Škvain, P. *Pojetí detence ve vládním návrhu trestního zákoníku*. Plzeň: ZČU Plzeň 2005 s. 9

- 2) **Výchovné povinnosti**, jsou mladistvému ukládány soudem pro mládež a jedná se např. o povinnost bydlet s rodičem nebo jiným dospělým, který je zodpovědný za jeho výchovu. Vykonat bezplatně ve volném čase společensky prospěšnou činnost určitého druhu. Nahradit podle svých sil škodu způsobenou proviněním nebo jinak přispět k odstranění následku provinění. Podrobit se léčení závislosti na návykových látkách, které **není ochranným léčením nebo ZD podle trestního zákoníku** apod.
- 3) **Výchovná omezení** stanovují mladistvému, aby např. nenavštěvoval určité akce, zařízení nebo jiné pro mladistvého nevhodné prostředí. Nestýkal se s určitými osobami (jedná se především o osoby, které se v minulosti podílely na spolu páchání trestné činnosti či k jejímu páchání mladistvého nabádaly). Nezdřžoval se na určitém místě. Neúčastnil se hazardních her. Neměnil bez předchozího oznámení probačnímu úředníkovi místo svého pobytu nebo svého zaměstnání. Výchovné omezení může být mladistvému uloženo pouze takovým způsobem, který nenarušuje jeho přípravu na budoucí povolání, především plnění povinností souvisejících se vzdělávacím programem školy nebo výkon povolání či zaměstnání.
- 4) **Napomenutí s výstrahou** vyslovuje soud pro mládež, v přípravném řízení pak státní zástupce mladistvému v přítomnosti jeho zákonného zástupce. Jedná se o důrazné vytknutí protiprávnosti jeho trestného činu a upozornění na konkrétní důsledky, jež mladistvému hrozí podle ZSM v případě, že by v budoucnu spáchal další trestnou činnost. V § 20 odst. 3 ZSM je uvedeno, že napomenul-li soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce mladistvého a udělil mu zároveň výstrahu, popřípadě přenechal-li postižení mladistvého jeho zákonnému zástupci, škole nebo výchovnému zařízení, hledí se na mladistvého, jako by nebyl odsouzen.

Ochranná opatření ukládaná mladistvým jsou ochranné léčení, ZD, zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty a ochranná výchova. Ochrannou výchovu lze uložit pouze podle ZSM, ochranné léčení, ZD a zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty se ukládají podle TrZ.

3.2 Ochranná výchova

Soud pro mládež může mladistvému uložit ochrannou výchovu pokud:

- 1) o výchovu mladistvého není náležitě postaráno a nedostatek řádné výchovy nelze odstranit v jeho vlastní rodině, v níž žije,
- 2) dosavadní výchova mladistvého byla zanedbána, nebo
- 3) prostředí, v němž mladistvý žije, neposkytuje záruku jeho náležité výchovy, a nepostačuje uložení výchovných opatření.

Z tohoto vyplývá, že uložení ochranné výchovy je subsidiární k uložení výchovných opatření. Tím zákon dává přednost uložení výchovných opatření (srov. § 15 až 20 ZSM), která by měla být méně zasahující a omezující ve vztahu k osobní svobodě mladistvého.¹⁹

V § 22 ZSM je stanoveno, že ochranná výchova potrvá, dokud to vyžaduje její účel, nejdéle však do dovršení osmnáctého roku věku mladistvého. Vyžaduje-li to zájem mladistvého, může soud pro mládež ochrannou výchovu prodloužit do dovršení jeho devatenáctého roku. Není-li možné ochrannou výchovu ihned vykonat, nařídí soud pro mládež do doby jejího zahájení dohled probačního úředníka. Od výkonu ochranné výchovy soud pro mládež upustí, pominou-li před jejím započítím důvody, pro něž byla uložena.

3.3 Trestní opatření ukládaná mladistvým

V § 24 ZSM jsou uvedeny druhy trestních opatření. Soud pro mládež může mladistvému za spáchané provinění uložit pouze tato trestní opatření:

- 1) obecně prospěšné práce,
- 2) peněžité opatření,
- 3) peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu,
- 4) propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty,
- 5) zákaz činnosti,
- 6) vyhoštění,

---

¹⁹ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář, 6. vydání. Praha: Beck, 2010, s. 1032

- 7) domácí vězení,
- 8) zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce,
- 9) odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu (podmíněně odsouzení),
- 10) odnětí svobody podmíněně uložené na zkušební dobu s dohledem,
- 11) odnětí svobody nepodmíněně.

Při výměře trestného opatření se jako k polehčující okolnosti přihlídnou zejména k tomu, že mladistvý:

- úspěšně vykonal probační program nebo jiný vhodný program sociálního výcviku, psychologického poradenství, terapeutický program, program zahrnující obecně prospěšnou činnost, vzdělávací, doškolovací, rekvalifikační nebo jiný vhodný program k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvého,
- poskytl zadostiučinění poškozenému, nahradil plně nebo alespoň částečně způsobenou škodu, odčinil nebo alespoň zmírnil újmu, kterou mu způsobil, a přičinil se o obnovení právních a společenských vztahů, které narušil svým chováním, nebo
- po spáchání provinění se choval tak, že lze důvodně předpokládat, že se v budoucnu již trestné činnosti nedopustí.

V odst. 2 je přihlídnuto ke stavu zmenšené přičetnosti mladistvého, který si mohl přivodit vlivem návykové látky. Z výše uvedených druhů opatření ukládaných mladistvým je patrné, že se zákon snaží pro tuto skupinu osob vytvářet speciální podmínky, které se nevztahují na dospělé osoby. Vytvořením institutu ZD však došlo k propojení systému trestání mladistvých a dospělých osob. Jakým způsobem k tomu dochází je vyloženo v následující podkapitole.

3.4 Mladiství ve výkonu zabezpečovací detence

Umístování mladistvých do ZD se z dlouhodobého hlediska jeví jako oblast velmi problematická. Soud může obligatorně uložit výkon zabezpečovací detence i mladistvému, jehož pobyt na svobodě je nebezpečný pro nepřičetnost (§26 TrZ, kdo pro duševní poruchu v době spáchání činu nemohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný). Trendem v trestání mladistvých jsou především alternativní sankce, jako jsou veřejně prospěšné práce, probace, peněžitě tresty či některé z výchovných

opatření. Tento speciální systém se ukazuje jako potřebný vzhledem k tomu, že trestná činnost mladistvých neprobíhá jako naučený životní vzorec. Po dovršení určitého věku (zpravidla to bývá kolem 20. roku života) dochází v průběhu mentálního a mravního zrání k odklonu od delikventního chování a zároveň k upevňování hodnot většinové společnosti a jejich dodržování a respektování.²⁰

Aplikace ZD na osoby, jež nemají ukončený psychický a fyzický vývoj, se dlouhodobě jeví jako nevhodná. Mládež musí mít v našem systému trestního práva zvláštní podmínky. Vyžaduje specifické zacházení a úpravu v oblasti ukládání ochranných opatření. V zásadě lze říci, že mladistvý může být shledán nepřičetným v době spáchání trestného činu, ačkoliv jeho příčinou může být nedostatečná rozumová a mravní vyspělost (tzv. mentální zralost).

Tato nepřičetnost v důsledku rozumové a mravní nevyspělosti zásadně nemůže být podkladem pro uložení ZD, neboť nejde o duševní poruchu, jež je projevem nemoci, ale jde o pouhou vývojovou opožděnost, která je důsledkem toho, že dospívání dítěte je proces, který neprobíhá u každého dítěte stejně, resp. ve stejném časovém období.²¹ Zákon o ZD se snaží systémově ošetřit výkon ochranného opatření pro mladistvé pouze nastavením kratšího intervalu pro přezkum důvodů trvání výkonu detence. Na rozdíl od dospělých chovanců, je tento přezkum u mladistvých prováděn jednou za 6 měsíců. Vzhledem k tomu, že léčebně nelze ovlivnit mravní a rozumovou vyspělost mladistvých a její vývoj je u každého z nich jiný, je i půl roku dlouhým časovým horizontem. Zákonná úprava dle dosavadního pozorování nezamýšlí vybudovat zvláštní zařízení pro výkon detence pouze pro mladistvé. I přesto, že jsou v ústavu odděleni od dospělých, podrobují se stejným léčebným a činnostním aktivitám, tedy pro jejich specifickou skupinu nejsou nastaveny optimální podmínky.

„Zvolené řešení je v naprostém rozporu prakticky se všemi zásadami obsaženými v novém trestním právu mládeže upraveném zákonem č. 218/2003 Sb. Zarážející je zde především ignorování jinak všeobecně proklamované teze o monismu sankčního systému určeného výhradně mladistvým. Připuštění možnosti použít u této věkové kategorie zabezpečovací detence bez jakékoliv korekce podmínek stanovených pro její uložení určujících její obsah a délku trvání je faktickým popřením toho, co se zavedením zákona o soudnictví ve věcech mládeže v oblasti sankcí podařilo vybudovat.“²²

---

²⁰ Matoušek O., Kroftová, A. Mládež a delikvence – možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže. Praha: Portál, 2003, s. 151

²¹ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář, 6. vydání. Praha: Beck, 2010, s. 1052

²² Válková, H., *Zabezpečovací detence pro „nenapravitelné“ pachatele jako východisko ze slepé uličky tradičního trestání?* Plzeň: ZČU Plzeň 2005 s. 31

4. Ochranné léčení nebo zabezpečovací detence

Ochranné léčení patří stejně tak jako ZD do soustavy ochranných opatření v našem trestním zákoně. V § 99 TrZ je stanoveno, že soud uloží ochranné léčení, jestliže pachatel činu jinak trestného není pro nepřičetnost trestně odpovědný a jeho pobyt na svobodě je nebezpečný. Soud může uložit ochranné léčení i tehdy, jestliže

- 1) pachatel trestný čin spáchal ve stavu vyvolaném duševní poruchou a jeho pobyt na svobodě je nebezpečný, nebo
- 2) pachatel, který zneužívá návykovou látku, spáchal trestný čin pod jejím vlivem nebo v souvislosti s jejím zneužíváním. Ochranné léčení se neuloží, je-li vzhledem k osobě pachatele zřejmé, že jeho účelu nelze dosáhnout.

V § 98 TrZ je stanoveno, že ochranné léčení není možné uložit vedle ZD. Ochranné léčení a ZD jsou dvě samostatná ochranná opatření, která jsou však vzájemně prostupná, a proto je nelze ukládat vedle sebe, zvláště když jejich účinky pro pachatele jsou v konečném důsledku obdobné a směřují ke stejnému konečnému cíli, byť poněkud jinými prostředky.²³ Ochranné léčení lze však na ZD změnit a naopak, výkon ZD je možné změnit na ochranné léčení. O změně vždy rozhoduje okresní soud, v jehož obvodu je zdravotnické zařízení, ve kterém se vykonává ochranné léčení a to na návrh tohoto zařízení nebo státního zástupce. Vzhledem k tomu, že je výkon ZD z hlediska omezení práv osoby přísnější než ochranné léčení, bude v budoucnu pravděpodobně docházet častěji ke změnám ochranného léčení na detenci nežli naopak. Ochranné léčení lze vykonávat dvojím způsobem. Dle povahy nemoci a léčebných možností a ukládá ve dvou formách - buď ústavně, nebo ambulantně. O způsobu výkonu rozhoduje vždy soud. Ten však již neurčuje léčebný režim v rámci ochranného léčení, neboť toto spadá do kompetence příslušného zdravotnického zařízení.

Je třeba se věnovat určení způsobu výkonu ochranného léčení velmi důkladně, neboť právě jeho ústavní forma je mimořádně rozsáhlým zásahem do osobní svobody léčené osoby. Zpravidla probíhá v psychiatrické léčebně, popř. v jiném zdravotnickém zařízení. Pokud pachatel vykonává nepodmíněný trest odnětí svobody, může vykonávat ústavní formu ochranného léčení ve zdravotnickém zařízení příslušné věznice. Vzhledem k neurčitosti svého

---

²³ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář, 6. vydání. Praha: Beck, 2010, s. 1041

trvání může být mnohdy větší újmou než nepodmíněný trest odnětí svobody.²⁴ Ambulantní léčení bývá ukládáno osobám, u kterých lze vzhledem k povaze jejich nemoci předpokládat, že účel ochranného léčení bude splněn i při pobytu osoby na svobodě. Léčená osoba, která je ponechána na svobodě, je povinna podrobit se léčebnému režimu podle pokynů pracovníků zařízení, kam pravidelně v určených termínech dochází.²⁵ Ochranné léčení si stejně jako detence klade za cíl terapeutické působení na pachatele a na změnu jejich postojů. Osoby, kterým je soudem nařízen výkon ochranné léčby, jsou umísťovány v psychiatrických léčebnách, popřípadě do nich pravidelně docházejí k výkonu indikované léčby.

H. Přesličková se kriticky vyjadřuje k zásadnímu nesouladu zákonného a praktického zakotvení ochranné léčby takto: „Pokud by v ČR existovala právní úprava výkonu ochranného léčení, zejména jeho ústavní formy, a zároveň by zde fungovala vyhovující forenzně psychiatrická léčebna, obdobně jako v některých západních zemích, by pak detenční ústav mohl existovat v rámci uzpůsobeného forenzně psychiatrického zařízení jako jeho přísně střežené oddělení se speciálním režimem.“ ZD je subsidiární k ochrannému léčení, ukládání jejího výkonu je však mimo jiné podmíněno také již dříve projeveným postojem pachatele k ochranné léčbě (tzn., zda se umístěná osoba podrobovala léčbě, pravidelně docházela na ambulantní sezení apod.). Zároveň je při ukládání takového ochranného opatření třeba zvážit, zda by uložení ochranného léčení namísto ZD, s přihlédnutím k povaze duševní poruchy a nebezpečnosti osoby pachatele, zajistilo v dostatečné míře ochranu společnosti.

Dalším z mnoha aspektů těchto dvou ochranných opatření je jejich dopad na osobnost pachatele. Dle H. Válkové problém tkví již v samotné koncepci zabezpečovací detence. „V podstatě jde o jakousi formu „patologizace nebezpečnosti“ pachatelů, která sebou nutně nese závazek takové „nebezpečné choroby“ léčit – třeba i proti vůli pacientů – pokud se nechceme dostat do podezření, že jsme je odepsali a rezignovali na jejich návrat do společnosti jen proto, že jsou „nemocní“²⁶

Stejně tak jako u ZD soud od uložení ochranného léčení upustí ve chvíli, kdy pominou důvody, kvůli kterým bylo uloženo. Ochranné léčení, stejně tak jako ZD, podléhá pravidelné kontrole ze strany soudu a to minimálně jedenkrát za dva roky.

---

²⁴ Šámal, P., *K úpravě ochranného léčení v trestním zákoníku*, Trestněprávní revue 4/2010, Praha: Beck, s. 99

²⁵ Šámal, P. a kol., *Trestní řád. Komentář*, 6. vydání. Praha: Beck, 2010, s. 1032

²⁶ Válková, H. *Zabezpečovací detence pro „nenapravitelné“ pachatele jako východisko ze slepé uličky tradičního trestání?* Plzeň: ZČU Plzeň 2005 s. 30

Konečně pak cílem ochranného léčení je zbavení léčené osoby nepříznivého chování či postojů, její návrat do společnosti a participace na jejím fungování. Dojít by tedy mělo k tzv. resocializaci pachatele. Zatímco výkon ZD není stanoven na dobu určitou, ale trvá, dokud to vyžaduje ochrana společnosti, ochranné léčení může být vykonáváno maximálně 2 roky, přičemž tuto lhůtu je možno následně prodloužit o další dva roky.

4.1 Pohyb pachatele na svobodě

V rámci výkladu smyslu ZD, ochranného léčení a ukládání jejich výkonu se velmi často hovoří o pobytu pachatele na svobodě a hodnocení nebezpečí, které od něho v budoucnu hrozí pro zájmy chráněné trestním zákonem. Znaleckým posudkem se mimo jiné zjišťuje, zda by případný pobyt pachatele na svobodě mohl být pro jeho okolí ohrožující. Souborem vyšetření se tak v podstatě sestavuje prognóza pravděpodobného chování pachatele na svobodě. Zkušenost z dob minulých ukazuje na důležitost takových prognóz, neboť se nezdá stává, že osoby propuštěné z ochranného léčení se na svobodě často dopouštějí dalších útoků na zájmy chráněné trestním zákonem. Tato podmínka je splněna, je-li vysoce pravděpodobné, že nepříčetná osoba, která spáchala čin jinak trestný, spáchá znovu závažnější útok na zájmy chráněné trestním zákonem pod vlivem duševní choroby. Splnění této podmínky je třeba posoudit na základě zjištění o povaze a chování nepříčetné osoby a na základě posudku znalce z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie o tom, zda duševní porucha je takového rázu, že pobyt nepříčetné osoby na svobodě je i pro budoucnost v uvedeném smyslu nebezpečný.²⁷

V zásadě lze tedy říci, že ačkoliv jsou oba tyto druhy ochranných opatření závažným zásahem do osobní svobody léčené osoby, je z pohledu trestního zákona výkon ZD přísnějším opatřením. Mělo by k němu docházet pouze v případech, kdy se lze oprávněně domnívat, že by uložení ochranného léčení nesplnilo svůj účel, tedy nedostatečně by chránilo veřejnost před nebezpečnými útoky ze strany osob, kterým se ZD ukládá.

---

²⁷ Šámal, P. a kol., Trestní řád. Komentář, 6. vydání. Praha: Beck, 2010, s. 1027

5. Slovenská úprava výkonu zabezpečovací detence

Přestože se na první pohled může zdát, že jsou si česká a slovenská zákonná úprava ZD velmi blízké, není tomu tak. Další výklad je proto věnován i těmto odchýlkám.

5.1 Slovenská úprava zabezpečovací detence

V § 81 Zákona č. 301/2005 Trestný poriadok je stanovené, že

- 1) Jestliže odsouzený onemocní ve výkonu trestu odnětí svobody duševní chorobou, která je podle odborného lékařského posudku nevléčitelná a jeho pobyt na svobodě je i s přihlédnutím ke spáchané trestné činnosti pro společnost nebezpečný, soud na návrh prokurátora nebo ředitele ústavu pro výkon trestu přeruší výkon trestu odnětí svobody a nařídí jeho umístění v detenčním ústavu.
- 2) Soud může před skončením trestu odnětí svobody rozhodnout o umístění do detenčního ústavu a takového pachatele úmyslného trestného činu, který se odmítá podrobit ochrannému léčení nebo u kterého ochranné léčení pro negativní postoj pacienta neplní svůj účel a jehož pobyt na svobodě je pro společnost nebezpečný, pachatel se umístí do detenčního ústavu po výkonu trestu odnětí svobody.
- 3) Pakliže to považuje soud za potřebné, může před skončením výkonu trestu odnětí svobody rozhodnout o umístění do detenčního ústavu i pachatele zločinu spáchaného ze sexuálního motivu nebo pachatele, který opětovně spáchá obzvlášť závažný zločin, pachatel se umístí do detenčního ústavu po výkonu trestu odnětí svobody.

Z výše uvedeného je zřejmé, že slovenská právní úprava vymezuje okruh osob, kterým je ZD určena, způsobem, který český zákon vůbec nezná. Jedinou shodou v této oblasti je podmínka uvedená v bodě č. 2, tedy že se ZD ukládá osobám, u kterých by uložení ochranného léčení nesplnilo svůj účel.

Slovenský trestní zákon dále stanovuje v § 82, že:

- 1) Účelem umístění pachatele v detenčním ústavu je individuálním léčebným režimem a důslednou izolací od společnosti zabránit pachatelovi v dalším páchaní trestných činů a činů jinak trestných.
- 2) Pobyť odsouzeného v detenčním ústavu trvá do té doby, dokud nebude možno ochranu společnosti před pachatelem zabezpečit mírnějšími prostředky.
- 3) Nejméně jedenkrát ročně a vždy na návrh detenčního ústavu soud přezkoumá důvodnost držení odsouzeného v detenčním ústavu a na základě odborného lékařského posudku rozhodne o dalším trvání detence nebo o propuštění odsouzeného z detenčního ústavu, jestliže důvody detence pominuly a rozhodne o dalším výkonu trestu.

5.2 Shrnutí a porovnání obou zákonných úprav

Stejně tak jako naše úprava, se slovenská zaměřuje na ochranu společnosti před pachateli zvláště nebezpečných zločinů. Klade důraz nejen na izolaci pachatele, ale zaměřuje se také na pomoc při překonávání jeho problému, a působení na změnu jeho postojů. Jak si lze všimnout, slovenská úprava nenazývá osoby chovanci tak jako naše, ale označuje je slovem „pachatel“. Slovenská republika, stejně tak jako Česká republika, nemá v legislativě dostatečně ošetřeno umístění mladistvých osob do detence. Uvádí, že je možné mladistvým osobám ukládat výkon zabezpečovací detence, přezkoumávání důvodů jejího trvání je periodicky stanoveno na každých 6 měsíců. Na základě odborného lékařského posudku soud rozhodne buď o dalším trvání detence, nebo o propuštění odsouzeného z detenčního ústavu, pokud důvody detence pominuly a rozhodne o dalším výkonu trestu. Slovenská právní úprava uvádí, že pobyt odsouzeného v detenčním ústavu trvá do chvíle, kdy není možné ochranu společnosti zajistit jiným, mírnějším způsobem.

Také odborná veřejnost na Slovensku dlouho volala po zřízení takového ústavu, protože i zde dochází opakovaně k útěkům pachatelů závažných trestných činů, odmítání či bojkotování léčby a maření úspěšné léčby ostatních umístěných osob. Třebaže nový trestní zákon nabyl na Slovensku účinnosti 1. 1. 2006, do dnešní doby zde není detenční ústav postaven. Nebezpeční pachatelé jsou tak stále ještě umístěni v psychiatrických léčebnách, které však stejně tak jako u nás, nemají dostatečné kapacity pro takové osoby.

Nejsou ani nejsou schopny je dostatečně strážit a zabraňovat tak jejich útekům. U nás ústav zabezpečovací detence již prakticky funguje, jeho kapacity jsou zaplňovány velmi zvolna.

Shrneme-li tedy porovnání slovenské a české právní úpravy institutu zabezpečovací detence, můžeme říci, že se od sebe liší především ve vymezení okruhu osob, jimž je její výkon určen. Dostatečně ani v jedné z úprav není ošetřeno umístování mladistvých osob do ústavu. Zmíněny nejsou zřejmé důvody, jako je mimo jiné neukončený fyzický a psychický vývoj mladistvých. Jejich pobyt v detenci je staví do pozice opatření, směřující spíše k poškození jejich dalšího vývoje nežli k jeho kultivaci. Velkou shodou je kontrola trvání důvodů pro výkon detence. Neexistence slovenského detenčního ústavu je zmíněna výše. Ani jedna ze zákonných úprav se důsledně nezabývá otázkou následné péče o osoby, které budou z výkonu zabezpečovací detence propuštěny.

„Dostupné zkušenosti (ze zahraničí) ukazují, že dlouhodobý pobyt v zabezpečovací detenci samozřejmě není schopný zcela zabránit recidivě vážného deliktu po propuštění, byť byly pečlivě zhodnoceny všechny rizikové faktory. Recidiva těchto delikventů je však obecně podstatně nižší než ve srovnávacích souborech. Zkušenosti s tímto typem práce s delikventy nejsou zatím dostatečně dlouhé. Potřebujeme dlouhodobé sledování celé roky po propuštění, protože je dostatečně známo, že zejména delikventi pedofilní recidivují někdy neobyčejně dlouho po propuštění z vězení a/nebo z léčby.“²⁸

---

²⁸ Břichcín, S. Zvěřina J., *Co lze očekávat od zabezpečovací detence*, dostupné z <http://www.solen.cz/pdfs/psy/2008/01/14.pdf>, Praha: Psychiatrie pro praxi s. 2

6. Postpenitenciární péče na poli nového ochranného opatření

V průběhu schvalování a zakotvování institutu ZD do našeho trestního zákona bylo velmi málo pozornosti věnováno následné péči o osoby propuštěné z výkonu tohoto ochranného opatření. Nikdo z nás dnes samozřejmě nemůže vědět, jak dlouho bude ta která osoba v detenci pobývat. Zákon totiž nestanovuje pobyt v detenčním zařízení na dobu určitou. Především u pachatelů velmi závažných opakovaných trestných činů se předpokládá, že pobyt v detenci nebude krátkodobou záležitostí, ale jejich budoucí pobyt na svobodě není dostatečně ošetřen.

Problém následné péče by se dal demonstrovat na v podstatě jakémkoliv případě osoby propuštěné z dlouhodobého výkonu trestu odnětí svobody. Výkon trestu odnětí svobody s sebou nutně přináší ztrátu pracovních i sociálních návyků. Vyznačuje se také zcela nově přijatým vzorcem chování. V každém vězeňském zařízení se v průběhu času vytváří tzv. vězeňská subkultura. Ta si uvnitř obrovského státem řízeného systému vytváří ještě svůj, menší systém chování a fungování vězeňského soužití. Tento proces jako první pojmenoval Donald Clemmer, americký sociolog, který ve věznici v Chesteru (Illinois) vykonával studium mužské vězeňské subkultury ve třicátých letech minulého století. U nás se problematikou vězeňské subkultury zabývá například Z. Karabec., který k vězeňským subkulturám říká:

„Vězeňské hodnoty se mohou přebírat v té či oné míře. Jakmile je však vězeň přijme za svoje, stává se imunní vůči vlivům konvenčního hodnotového systému. To znamená, že proces prizonizace mění nováčka na „plnohodnotného“ trestance. Jde o kriminalizační proces, který jde proti nápravě nebo resocializaci“²⁹

Po propuštění z vězení či z detenčního ústavu pak dochází hned k několika procesům, které jsou určující pro budoucí fungování osoby, jež přichází na svobodu. Osoba propuštěná z dlouhodobého pobytu v instituci, jež řídí stát se často vrací do prostředí, kde na ni už téměř nikdo nečeká. Nejen, že nemá zaměstnání, ale také nemá často kde bydlet, neboť je jen velmi malá pravděpodobnost, že by takové osobě nájemce domu držel pronajatý byt do doby, než bude z výkonu trestu odnětí svobody propuštěn. V případě výkonu trestu odnětí svobody zde funguje sociální kurátor a také nestátní subjekty, které u nás provádějí postpenitenciární péči. V oblasti návratu z výkonu zabezpečovací detence se

---

²⁹ Karabec, Z. Blatníková, Š. K problematice dlouhodobých trestů odnětí svobody, Praha: IKSP, 2004, s. 4

bude do budoucna pravděpodobně uvažovat o přechodu na ambulantní ochranné léčení, které by propuštěného chovance sledovalo v jeho opětovném návratu do společnosti.

Je třeba vážně uvažovat o zřízení určitého druhu zařízení, do kterého by byly osoby odcházející z detenčních ústavů směřovány. Zde by se jim nabízela terapeutická, lékařská, poradenská a jiná činnost, podporující jejich opětovné zařazení do společnosti. Jakým způsobem bude zajištěna následná péče o chovance z detenčních ústavů, však zatím není známo. Česká republika je země, která se vždy snažila držet krok s vývojem v zahraničí. Velmi důkladně se pokoušíme ošetřit opatření v době jejich trvání a v podstatě se nám to celkem daří. Zatím však není dostatečně promyšleno, jaké postupy budou navazovat na ukončení výkonu ZD. Zároveň se ozývají hlasy odborné veřejnosti, které zvažují i možnost, že v zařízení může umístěná osoba setrvat i doživotně.

P. Šámal se k této otázce otevřeně vyjadřuje následovně: „S ohledem na povahu a trvalost některých duševních poruch lze tedy předpokládat, že v některých případech může trvat (ZD) i po celý život osoby, jíž byla uložena, resp. u níž došlo k přeměně ústavního ochranného léčení na zabezpečovací detenci, byť je její trvání podrobena periodickému přezkoumání nejméně jednou za dvanáct měsíců a u mladistvých jednou za šest měsíců, zda důvody pro její další pokračování ještě trvají.....Orientace na detenci umožňuje osoby, jimž je uložena, držet, popř. i doživotně v izolaci, a proto zabezpečovací detence představuje „ultima ratio“ trestněprávního sankčního systému a krajní opatření kriminální politiky vůbec.³⁰

---

³⁰ Šámal, P., *K úpravě ochranného léčení v trestním zákoníku*, Trestněprávní revue 4/2010, Praha: Beck, s. 103

7. Ústavy zabezpečovací detence v ČR

Zřejmě nejdelší tradici ZD můžeme dohledat v právních systémech anglosaských zemí. Inspirace těmito právními úpravami v našem fungování detence je zřejmá. Ještě před zavedením této instituce u nás, se byli někteří členové Komise ochranných léčeb při Ministerstvu zdravotnictví ČR podívat na praktické fungování detence na soudně psychiatrickém oddělení Krajské nemocnice Meinkofen sídlící v Bavorsku.

V České Republice k dnešnímu dni fungují dva ústavy ZD. Ústav v Opavě v Krnovské ulici, který zde byl zřízen na základě referenda a detenční ústav v Brně-Bohunicích. O ústavu při Vazební věznici Brno budu v následujícím textu psát podrobněji, neboť právě v tomto ústavu budu sbírat materiály pro praktickou část své práce.

7.1 Vazební věznice a Ústav pro výkon zabezpečovací detence Brno

Ústav pro výkon zabezpečovací detence Brno začal prakticky fungovat dne 1. 1. 2009, kdy vešel v platnost zákon č. 129/2008 o výkonu zabezpečovací detence. Vzhledem k trestným činům, kterých se dopustily osoby umístěvané do detence, je kladen velký důraz na střežení chovanců. Detence na rozdíl od psychiatrických léčeben není zdravotnickým zařízením, tudíž je plně vybavena k ochraně společnosti před útoky nebezpečných delikventů. Vnější střežením a zabezpečením je pověřena Vězeňská služba ČR a to na základě zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky.

Brněnská detence má k dispozici 48 míst (v Opavě je 150 míst), na chodu instituce by se mělo podílet 39 zaměstnanců. Kromě vězeňské služby jsou tu také psycholog, psychiatr, sexuolog, praktický lékař, sociální pracovník a administrativní pracovníci. Dále jsou tu osoby starající se o praní prádla, přípravu jídla, úklid zařízení atd. Bezpečnost v ústavu je zajišťována zábranami, závorami, mřížemi, pohybovými senzory a nejmodernějším bezpečnostním kamerovým systémem řízeným počítačem z centrály. V každé z místností, jež je určena pro chovance, je umístěna kamera. Osoby jsou zde monitorovány 24 hodin denně. Místnost s rozměry minimálně 6m² na osobu obývá jeden či maximálně dva chovanci. Zvláště nebezpeční chovanci jsou umístěváni vždy samostatně, vzhledem k hrozícímu nebezpečí zranění dalších osob. Vždy musí být splněna podmínka důstojného zacházení s chovanci.

„S chovancem nesmí být jednáno způsobem, který by mohl nepříznivě ovlivnit jeho zdravotní stav, a je nutné využívat všech dostupných odborných poznatků a podporovat takové postoje chovance, které, pokud to bude vzhledem ke zdravotnímu stavu chovance možné, vzbudí v chovanci rozhodnutí podrobit se ochrannému léčení.“³¹

Důraz je pochopitelně kladen na střežení umístěných osob, k čemuž slouží důkladně propracovaný systém monitoringu chovanců nejen za pomoci počítačů a bezpečnostních systémů, ale především prostřednictvím zaměstnanců Vězeňské služby ČR. Zároveň však považují za důležité splnění podmínky důstojného zacházení s každým chovancem, což je zakotveno nejen v Listině základních práv a svobod ČR, ale také v samotném zákoně o ZD.

---

³¹ Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání. *Zpráva pro vládu České republiky*. Štrasburk, 2006

8. Zajištění výkonu zabezpečovací detence v praxi – první poznatky a zkušenosti

První poznatky a zkušenosti z návštěvy brněnského detenčního zařízení jsou popsány v následujících kapitolách. Charakterizováno je nejen funkční a účelové vybavení ústavu, ale také skladba chovanců a zaměstnanců ústavu a vymezení jejich nejdůležitějších kompetencí. Účelem zabezpečovací detence je nejen ochrana společnosti před pachateli zvláště nebezpečných zločinů, ale také působení na tyto pachatele léčebnými, psychologickými, vzdělávacími, pedagogickými, rehabilitačními a činnostními programy. Programy, kterými je tento účel v detenci naplňován jsou charakterizovány v závěru kapitoly a doplněny o náhled na komplexní zprávy a zprávy o návrhu na ukončení detence.

8.1 Funkční a účelové vybavení detenčního ústavu

Detenční zařízení je svým vzhledem silně inspirováno vězeňskými prostory. Celý určené chovancům, boxy pro bezkontaktní návštěvy či vycházkové dvory vypadají v porovnání s prostory přílehlé vazební věznice téměř identicky. Nezbytným prvkem každého oddělení v detenci jsou místnosti sloužící pro akutní krizová opatření, tzv. izolační místnosti. Vybaveny jsou zařízením v provedení „Antivandal“, které je odolné proti úmyslnému poškození. Izolační lůžko je vyrobeno z mramoru a opatřené úchyty sloužícími k upevnění ochranných pásů. Jako prostředek akutního krizového opatření se využívá pouze v krajních případech. Za dobu existence detenčního ústavu bylo třeba použít izolační místnosti pouze jednou. Pokud chtějí chovanci konzultovat svůj stav s psychologem či psychiatrem, mají k dispozici terapeutickou místnost. Z důvodu bezpečnosti osob, které s chovanci přicházejí do styku, je tato místnost opatřena mřížemi, které ji rozdělují na dvě části. Prostory terapie jsou často využívány pro styk chovanců s příbuznými, kriminalisty či jinými zástupci orgánů činných v trestním řízení. Četnost kontaktů příbuzných s chovanci je v současné době velmi malá. Ústav zvažuje zavedení dvou skupin návštěvních hodin, tak jako probíhají v nemocničních zařízeních. Chovanci si budou moci určit okruh pověřených osob, kterým se permanentně povolí návštěvy v detenci. Chovanci mají k dispozici také rozlehlý prostor vně ústavu. Patří sem nejen zahrada, která je využívána především k účelům pracovní terapie, ale také dvě hřiště a ergoterapeutická dílna. Tyto prostory jsou v současné době častěji využívány vězni z vazební věznice Brno. Určitá část detenčního ústavu zatím není využívána, již nyní je, však známo kde budou umístěny ženy a kde mladiství, pokud jim bude soudem nařazen výkon

ZD. Kromě kultivace doposud nevyužitých prostor se předpokládá zřízení malé ošetrovny. Zde se budou podávat léky chovancům a provádět menší zdravotnické zákroky.

8.2 Skladba chovanců a důvody uložení zabezpečovací detence

V současné době se v brněnském ústavu ZD nachází 6 chovanců. První chovanec byl do ústavu přijat 16. března 2009. Všichni chovanci jsou muži a jejich průměrný věk je 40 let (nejmladšímu chovanci je 28 let, nejstaršímu je 61 let). V blízkém časovém horizontu se očekává příchod dvou chovanců, kteří mají nařízenou detenci po výkonu trestu odnětí svobody (první z nich by měl být do ústavu přijat na začátku července tohoto roku). S největší pravděpodobností se do ústavu časem dostanou i další tři osoby, momentálně umístěné v Psychiatrické léčebně Dobruška. U nich se jeví nařízená ochranná léčba jako nepostačující a nedostatečně bránící zájmy chráněné trestním řádem. Očekával se příchod jedné ženy, nakonec však k jejímu umístění do detence nedošlo. Několik odsouzených v ČR dostalo vedle trestu odnětí svobody na doživotí i ZD, s těmi se v detenci do budoucna počítá také. Původní plán při umístění chovanců do detence počítal s brněnským zařízením jako s přijímacím oddělením. Po příchodu chovance do ústavu by se provedla nezbytná diagnostika a nutná psychologická, psychiatrická a sexuologická vyšetření. Osoby s různým stupněm mentální retardace, osoby se schizofrenií apod. by zůstávaly v brněnské detenci. Chovanci psychopatičtí, agresivní, se sexuálními poruchami apod. by byli umístěni v opavském detenčním zařízení. Tento původní plán však nakonec realizován nebyl a není známo, zda k němu v budoucnu vůbec dojde.

Pouze jednomu z dosud umístěných chovanců byl nařízen výkon ZD klasickou cestou (tzn. stíhán za závažný zločin, znaleckým posudkem shledán nepřičetným, soudem nařízen výkon ZD). Ostatní chovanci mají za sebou různě dlouhý pobyt v psychiatrických léčebnách, kde vykonávali ochranné léčení. Průběh léčení těchto osob byl charakterizován pokusy o útěk, bojkotováním léčby, mařením léčby ostatních pacientů, napadáním personálu či spolupacientů (ve dvou případech dokonce došlo k usmrcení spolupacienta). Na písemný návrh ředitele léčebny, byla těmto osobám změněna ochranná léčba na ZD. Tato skutečnost koresponduje s mojí domněnkou, že pravděpodobně bude v budoucnu častěji docházet ke změně ochranného léčení na ZD nežli naopak. Bez zajímavosti z právního hlediska není ani to, že k výše uvedené změně ochranného léčení na ZD došlo u některých chovanců navzdory tomu, že v době spáchání jejich zločinu ještě ani zákon o zabezpečovací detenci, ani

související trestněprávní úprava neexistovaly. Zůstává proto otevřenou otázkou, nakolik je přeměna uloženého ochranného opatření v ZD v takových případech vůbec legální (srov. časovou působnost trestních zákonů – § 3 odst. 2 TrZ), a zda nedojde v budoucnu na základě podání mimořádných opravných prostředků v tomto ohledu k přehodnocení takových případů.

8.3 Duševní poruchy umístěných chovanců

Nejčastější duševní poruchou (srov. § 123 TrZ) vyskytující se u umístěných chovanců je schizofrenie. Dle MKN-10 jsou schizofrenní poruchy obecně charakterizovány význačnými poruchami myšlení a vnímání a afektivitou, která je nepřiměřená nebo oploštělá. Nemocný má často pocit, že jeho nejintimnější myšlenky, pocity a činy jsou známy nebo sdíleny jinými lidmi. Tyto příznaky, nazývané pozitivní, jsou velmi časté, relativně snadno rozpoznatelné, a patří mezi ně především halucinace a bludy.³² Chovancům s touto duševní poruchou jsou samozřejmě poskytována farmaka k tlumení agresivních projevů spojených s halucinacemi a bludy. Problém nastává v momentě, kdy je některý z chovanců, tak jako v brněnské detenci, vůči farmakům rezistentní. V minulosti u tohoto chovance docházelo k pokusům o vraždu v důsledku halucinací a bludů. Ve dvou případech došlo k dokonání trestného činu vraždy. U umístěných chovanců se objevují kombinace duševních poruch. Nejčastěji to bývá již zmíněná schizofrenie společně s afektivními poruchami, agresí a kverulantstvím. Dalším okruhem jsou sexuální poruchy, které doprovází nejčastěji agresivní, výbušné chování. Jeden z chovanců byl do detence umístěn mimo jiné i v souvislosti se zneužíváním návykových látek.

8.4 Denní režim chovanců v detenci

Umístěných chovanců zatím není mnoho, a proto se denní režim řídí hlavně jejich individuálními potřebami. Některé činnosti nejsou vykonávány přísně v rozmezí časové dotace určené rozvrhem dne. Jednou týdně se provádí výměna ústavního prádla. V lichých týdnech se vyměňuje ústavní spodní prádlo, košile, ručníky a utěrky. V sudých týdnech se provádí výměna ložního prádla, pyžam a pracovních oděvů. Chovanci mají právo používat vlastní oděv, prádlo a obuv za předpokladu, že splňují podmínky hygienické nezávadnosti a že mají zajištěnou jejich pravidelnou výměnu na vlastní náklady. Na základě povolení ředitele ústavu mohou příbuzní chovancům zasílat čistý oděv v balíčkách, v praxi však chovanci více

---

³² Weiss, P. a kol. Sexuologie. Praha: Grada, 2010, s. 421

užívají prádlo poskytnuté ústavem. Běžné je, že si chovanci sami perou a žehlí prádlo. Každý den je z důvodu bezpečnosti všech osob třeba vykonat početní prověrku stavu. Chovanci jsou vedeni k pracovním činnostem, na kterých je zpravidla povinná účast. Pod vedením speciálního pedagoga či ergoterapeuta se pravidelně účastní aktivit realizovaných buď venku nebo v terapeutické místnosti. Ve dnech pracovního klidu bývá denní režim chovanců volnější. Podrobněji lze nahlédnout na denní režim chovanců v Příloze č. 1.

8.5 Zaměstnanci detenčního ústavu a rozsah jejich kompetencí

Pro personál v detenci bylo vytvořeno 39 tabulkových míst, ale v současné době nejsou všechny pozice obsazeny. Během prvního roku fungování ústavu došlo k poměrně veliké fluktuaci zaměstnanců. Pro personál v detenci je charakteristické, že jedna osoba provádí více pracovních úkolů. MUDr. Stožický je např. nejen zástupcem ředitele pro detenci, ale zároveň v ústavu funguje jako psychiatr či v případě potřeby jako psycholog (pokud v ústavu není přítomna klinická psycholožka, která funkci běžně vykonává). Do budoucna, s tím jak bude stoupat počet osob s nařízeným výkonem ZD, bude třeba logicky zaměstnat více pracovníků. Ještě než nabyl účinnosti zákon o ZD, někteří zaměstnanci vazební věznice Brno absolvovali speciální školení zaměřené na fungování detenčního zařízení. Zároveň docházeli několik dnů do Psychiatrické léčebny Bohnice, aby se seznámili s tím, jaké duševní poruchy se mohou objevovat u chovanců umístěných v detenci. Dnes tito konkrétní dozorcí pracují nejen ve vazební věznici ale i v ústavu pro výkon ZD jako strážní a předvaděči.

8.6 Úkoly zaměstnanců v detenci

Generální ředitel Vězeňské služby České republiky vydal Nařízení 21/2010³³ (dále jen „NGŘ“), ve kterém mimo jiné stanovuje úkoly zaměstnanců a příslušníků Vězeňské služby České republiky při zabezpečování výkonu trestu odnětí svobody, výkonu vazby a výkonu zabezpečovací detence. Pro potřeby této diplomové práce se budu pochopitelně zabývat pouze úkoly, které jsou určeny zaměstnancům v detenci. Kromě vymezení kompetencí pro každého z odborných pracovníků, jsou v nařízení obsaženy i společné úkoly. Všichni zaměstnanci zařazení v oddělení výkonu ZD tak zejména:

---

³³ Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 21/2010

- plní odpovědně úkoly a povinnosti, vyplývající z právních předpisů, při důsledném respektování lidské a občanské důstojnosti chovanců,
- zajišťují, aby vůči chovancům byla uplatňována pouze ta omezující opatření, která jsou nezbytně nutná z hlediska bezpečnosti, ochrany života a zdraví osob a majetku v ústavu,
- vystupují korektně, aby pozitivně ovlivňovali umístěné chovance, vzbuzovali v nich potřebnou autoritu a důvěru s vědomím výchovného dopadu svého chování a jednání,
- dovedou poskytnout první pomoc zraněným, zabraňují násilí mezi chovanci,
- vedou a zpracovávají písemnou dokumentaci o péči poskytované chovancům, každé tři měsíce zpracovávají komplexní zprávu o chovanci,
- zabezpečují kontakt chovance s některým z odborných pracovníků, především v prvních dnech po umístění chovance do ústavu,
- zúčastňují se programů celoživotního vzdělávání a dbají o sebevzdělávání apod.

a) Vedoucí oddělení výkonu pro detenci

Vedoucí oddělení výkonu ZD je podřízen řediteli ústavu a jeho zástupci, je nadřízen všem zaměstnancům pracovní nebo služebně zařazeným v oddělení. Těžiště jeho práce spočívá v řízení, organizaci, kontrole a hodnocení činnosti oddělení. V úzké součinnosti s odbornými pracovníky pro detenci se podílí na realizaci programů, metod, forem a prostředků působení na chovance s cílem je motivovat a připravit k zahájení terapie v rámci ústavního ochranného léčení. Zodpovídá za zajištění bezpečnosti ústavu a prevenci v oblasti mimořádných událostí. Odpovídá za služební a profesní přípravu všech zaměstnanců oddělení. Vedoucí oddělení výkonu ZD zejména:

- předkládá řediteli ústavu návrhy koncepce léčebných, psychologických, vzdělávacích, pedagogických, rehabilitačních a činnostních programů, kterých je chovanec povinen se zúčastnit,
- předkládá řediteli ústavu návrh rozpisu dozorčích stanovišť se stanovením druhu, počtu a rozmístění dozorců, navrhuje výstroj a výzbroj příslušníků při zabezpečování dozorčí služby a při předvádění chovanců,
- každoročně zpracovává plán práce oddělení, součástí je především plán porad se zaměstnanci, plán aktivit a programů s chovanci včetně finančního zabezpečení,
- předkládá řediteli konkrétní návrhy programů ke schválení,

- plní úkoly k hlášení mimořádných událostí, odpovídá za dodržování pravidel, jednou za tři měsíce provádí rozbor stavu realizace účelu výkonu ZD se zaměřením zejména na kvalitu komplexních zpráv a programů, úroveň jejich plnění chovanci, na naplňování jejich práv, zaměstnávání chovanců a realizaci kázeňské pravomoci,
- dbá na objektivní, úplné a včasné zpracování komplexních zpráv a návrhů na ukončení výkonu ZD,
- předkládá řediteli ústavu návrhy na využívání omezovacích prostředků a akutních krizových opatření u chovanců, k realizaci návštěv bez zrakové a sluchové kontroly, změn ve stanovené skupině a v návaznosti na změny v chování navrhuje realizaci potřebných změn, včetně aktualizace programu a přerazování v rámci terapeuticko-režimových stupňů apod.

b) Zástupce vedoucího oddělení výkonu zabezpečovací detence

Zástupce vedoucího oddělení výkonu ZD (dále jen „Zástupce“) je podřízen vedoucímu oddělení výkonu ZD a nadřízen všem zaměstnancům pracujícím v detenci. Zpracovává, vede a aktualizuje stanovenou dokumentaci související s výkonem práce a služby a výkonem ZD, zejména konkrétních povinností zaměstnanců oddělení v souladu s pracovním a služebním zařazením. Vede, zpracovává a aktualizuje dokumentaci pro dozorčí službu, plánuje a organizuje provádění všech druhů prohlídek v určených objektech. Odpovídá za realizaci výkonu ZD a organizaci výkonu dozorčí služby tak, aby byl zajištěn účel ZD, terapeuticko-režimové stupně, specifika jednotlivých kategorií chovanců a zacházení s nimi. V případě, že ředitel věznice nestanoví jinak, v době nepřítomnosti vedoucího oddělení ZD přebírá zástupce všechny jeho úkoly v plném rozsahu. Při plnění úkolů tak zejména:

- předkládá řediteli ústavu návrhy koncepce léčebných, psychologických, vzdělávacích, pedagogických, rehabilitačních a činnostních programů, kterých je chovanec povinen se zúčastnit,
- navrhuje řediteli ústavu systém, organizaci a obsah výkonu práce podřízených zaměstnanců, jejich počet a skladbu tak, aby byla zabezpečena komplexní realizace výkonu ZD,
- zpracovává návrh vnitřního řádu ústavu,

- zajišťuje, aby příslušníci oddělení udržovali a ošetřovali přidělenou výzbroj a výstroj, a nejméně jednou za tři měsíce provádí prohlídky všech zbraní a munice přidělené příslušníkům oddělení,
- je členem poradních orgánů ředitele ústavu, vyřizuje žádosti, stížnosti a podněty chovanců, a pokud nespádají z odborného hlediska do jeho kompetence, postupuje je řediteli ústavu,
- předkládá řediteli ústavu návrhy na využívání omezovacích prostředků a akutních krizových opatření apod.

c) Psycholog pro detenci

Psycholog je součástí týmu odborných zaměstnanců oddělení. V detenci se specializuje na práci na úseku psychodiagnostiky a psychoterapie. Při výkonu své práce je povinen dodržovat etické principy související s výkonem jeho profese (např. nesnižovat před chovancem rozhodnutí týmu odborných zaměstnanců, prezentovat jednoznačný postoj, nezatajovat týmu odborných zaměstnanců důležité informace týkající se porušování vnitřního řádu ze strany chovanců atd.). V rámci svého zaměstnání plní mnoho úkolů, např.

- provádí cílená a komplexní psychologická vyšetření za diagnostickým a diferenciatně diagnostickým účelem v rámci vstupního posouzení (srov. podkap. 1.2.1),
- jako člen komise podává návrh na zařazení chovanců do skupin,
- vede pravidelně komunity, případně vizity,
- podílí se na tvorbě programů, na evaluaci jejich úspěšnosti a na navrhování změn v hlavních i dílčích cílech i v jednotlivých aktivitách,
- vede osobně nejméně jednu aktivitu z oblasti psychologických programů, sleduje kvalitu účasti na programu, významné poznatky průběžně zapisuje do záznamu o chování,
- realizuje individuální psychoterapie zaměřené na změny postojů k poruše, léčbě, trestné činnosti a uvědomění si společenské nebezpečnosti,
- provádí psychologickou diagnostiku chovanců,
- poskytuje poradenskou činnost, provádí krizové intervence,
- spolupodílí se na zpracování komplexní zprávy, je pověřen jejím zkompletováním,

- zúčastňuje se pravidelných supervizí, zvyšuje svou odbornou úroveň, je povinen absolvovat další vzdělávání zaměřené na terapii a léčbu duševních poruch a poruch chování atd.

d) Terapeut pro detenci

Základním úkolem terapeuta v detenci je poskytování speciálního poradenství a psychoterapie. Stejně jako psycholog je součástí týmu odborných zaměstnanců oddělení. Mimo jiné pak plní následující úkoly

- jako člen odborné komise podává návrh na zařazení chovanců do skupin,
- vede pravidelné komunity, případně vizity, je-li touto činností pověřen,
- podílí se na tvorbě programů a na vyhodnocování jejich úspěšnosti,
- vede osobně nejméně tři aktivity v oblasti léčebných, rehabilitačních a činnostních programů, především terapeutické motivační programy, terapeutické programy zaměřené na snižování společenské nebezpečnosti a na redukci poruch duševních a poruch chování,
- realizuje individuální psychoterapie zaměřené na změnu postojů k poruše a trestné činnosti,
- spolupodílí se na zpracování komplexní zprávy,
- podává návrhy na ukončení výkonu ZD, spolupodílí se na vypracování zprávy o návrhu na ukončení výkonu ZD,
- zúčastňuje se pravidelně supervizí a zvyšuje svou odbornou úroveň,
- podílí se na zkoumání příčin vzniku mimořádných událostí a navrhuje příslušné opatření k jejich řešení, předcházení a eliminaci.

Z výše uvedeného je zřejmé, že terapeut má obdobný rozsah úkolů jako psycholog v detenci. Rozdíl je vidět především v oblasti rozdělení aktivit v detenci, kdy terapeut má povinnost vést nejméně tři aktivity, zatímco psycholog nejméně jednu. V praxi se často tyto dvě pozice slučují a jedna osoba zastává jak funkci psychologa, tak funkci terapeuta, což je pochopitelně náročné nejen na čas, ale také na psychiku zaměstnance. Nejen z tohoto důvodu je nezbytné účastnit se v pravidelných intervalech supervizí pod vedením externího supervizora.

e) Speciální pedagog pro detenci

Speciální pedagog je v detenci garantem specializované práce na úseku etopedie a psychopedie. U svěřených chovanců zabezpečuje odbornou úroveň realizace vzdělávacího programu. Koordinuje také odbornou činnost vychovatelů pro detenci. V rámci svého zaměstnání vykonává např. tyto úkoly

- provádí cílená a komplexní pedagogická vyšetření, diagnostikuje speciální vzdělávací potřeby chovanců,
- realizuje individuální práci s chovanci (speciálně pedagogické vzdělávací činnosti, činnosti reedukační, kompenzační, stimulační),
- konzultuje s ostatními speciálními pedagogy a rodiči, popřípadě opatrovníky nebo jinými zástupci chovanců průběžné vyhodnocování navržených podpůrných opatření pro chovance se speciálními vzdělávacími potřebami,
- vede osobně podle svého odborného zaměření nejméně jednu aktivitu programu v oblasti vzdělávací, pedagogické, rehabilitační nebo činnostní a zajišťuje k tomu nezbytnou dokumentaci,
- zpracovává v rámci měsíčního (týdenního) plánu přehled jednotlivých aktivit programu s určením místa, času a stanovením osobní odpovědnosti za jejich realizaci, ve spolupráci s ostatními odbornými pracovníky stanoví konkrétní programy jednotlivým chovancům,
- spolupracuje v součinnosti se sociálním pracovníkem pro detenci, se zákonným zástupcem chovanců při řešení přípravy chovance mladšího 19 let na budoucí povolání,
- podává návrhy na ukončení výkonu ZD,
- provádí orientační pedagogické pohovory z podnětu chovanců, zaměstnanců nebo na základě vlastních poznatků, poskytuje poradenskou pedagogickou pomoc v souladu s povahou daného případu a podmínkami,
- zúčastňuje se jednání poradních orgánů ředitele ústavu, spolupodílí se na zkoumání příčin vzniku mimořádných událostí a navrhuje z pedagogického hlediska příslušná opatření vedoucí k jejich řešení, prevenci a eliminaci,
- realizuje kázeňskou pravomoc (srov. podkap. 2.1.6).

f) Ergoterapeut pro detenci

Ergoterapeut v detenci vykonává podobnou funkci, kterou má obvykle pedagog volného času. Je garantem realizace zájmové, rukodělné, sportovní a kulturní činnosti s chovanci. Metodicky je usměřován speciálním pedagogem. V detenčním ústavu pracuje s chovanci buď venku, nebo k práci využívá zasedací místnost. Mezi úkoly, které ergoterapeut vykonává, patří např.

- vedení osobně nejméně čtyř průběžných aktivit programů, rozložených v celém průběhu týdne, včetně dnů pracovního volna a klidu,
- ve spolupráci s ostatními zaměstnanci oddělení organizuje hromadné akce volnočasového charakteru,
- podílí se na zpracování průběžného hodnocení programu chovanců a hodnocení zasílaných ústavem příslušným orgánům,
- sleduje kvalitu účasti svěřených chovanců v programu a změny v jejich chování, informuje ostatní zaměstnance o důležitých skutečnostech, přičemž vhodné změny podněcuje a upevňuje,
- odpovídá za řádné uložení a evidenci potřeb k rukodělné, sportovní a tělovýchovné činnosti chovanců.

g) Sociální pracovník pro detenci

Sociální pracovník je garantem specializovaných činností souvisejících se sociálními službami, které jsou zaměřeny na pomoc vedoucí k zajištění fyzické a psychické soběstačnosti chovanců. Poskytuje sociálně právní poradenství, orientuje se na nácvik sociálních dovedností vedoucích k samostatnosti a soběstačnosti. Při výkonu své práce je sociální pracovník povinen zejména

- podílet se na vytváření koncepce zacházení s chovanci,
- podle potřeby spolupracovat s příslušnými orgány sociálního zabezpečení,
- poskytovat samostatné sociálně-právní poradenství,
- garantovat kontinuální sociální práce, udržovat přímé pracovní kontakty s orgány státní správy, církvemi, charitativními a zájmovými občanskými sdruženími v místě ústavu a podle potřeby i v místě trvalého pobytu chovance,

- navazovat potřebné kontakty s blízkými osobami svěřených chovanců popřípadě opatrovníků,
- podílet se na řešení sociálních problémů,
- vyžádat si u mladistvých chovanců v součinnosti se speciálním pedagogem, opis zprávy orgánu péče o mládež,
- žádat v součinnosti se speciálním pedagogem zákonného zástupce popřípadě opatrovníka a příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí o vyjádření k formě a obsahu přípravy mladistvého na budoucí povolání,
- podílet se na výběru chovanců k zařazení do práce, rekvalifikace a vzdělávání,
- podávat v souladu s příslušnými předpisy návrh na výši sociální výpomoci při výstupu z ústavu pro ZD,
- vypracovávat sociální posouzení, sociální anamnézu a individuální socioterapeutický plán v rámci vstupní zprávy s příslušným doporučením pro program,
- vést osobně nejméně jednu průběžnou aktivitu programu, a to převážně v oblastech skupinového sociálního poradenství a v oblastech zájmových aktivit vedoucích k získání sociálních dovedností chovanců,
- zúčastňovat se pravidelných supervizí, zvyšovat si svou odbornou úroveň,
- vést nezbytnou dokumentaci, náležitým způsobem ji uchovávat a bránit před zneužitím či odcizením.

Rozsah povinností a úkolů sociálního pracovníka je značný. Sociální pracovník musí mít přehled o všem, co v zařízení probíhá. Pokud v rámci práce s chovanci nastane problém, on by měl být prvním, kdo se o komplikaci dozví a začne s jejím aktivním řešením. V instituci by se měl snažit o vytváření příznivého klimatu. Velkou měrou se musí podílet také na kontaktu mezi chovanci a jejich příbuznými či zákonnými zástupci a opatrovníky.

h) Vychovatel pro detenci

Základním úkolem vychovatele je terapeutické a výchovné působení na osoby ve výkonu ZD, metodicky je usměrňován speciálním pedagogem. V procesu zajišťování organizačního chodu sekce u svěřených chovanců např.

- vede početní a jmenný přehled,
- zabezpečuje kontrolu korespondence chovanců, účastní se telefonických hovorů,

- zabezpečuje realizaci práv chovanců zejména na přijetí a odesílání korespondence a balíčků, na přijetí návštěv, provedení doplňkových nákupů, vycházek atd.,
- zprostředkovává vyřizování žádostí, stížností, podnětů a styk chovanců s ostatními zaměstnanci ústavu,
- pravidelně organizuje komunitu chovanců za účelem projednávání otázek souvisejících s jejich životem v ústavu,
- realizuje v příjmovém oddělení poučení chovanců o právech a povinnostech podle zákona a seznamuje je s vnitřním řádem ústavu,
- organizačně zajišťuje proškolení chovanců z předpisů o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci, o požární ochraně a hygienických zásadách apod.

Kromě výše uvedených úkolů pak vychovatel např.

- zná osobně a pedagogicky usměrňuje jemu svěřené chovance, zná sociální vztahy a skupinovou atmosféru v přidělené skupině,
- vede osobní karty chovanců, provádí průběžné zápisy postihující probíhající naplňování účelu výkonu ZD,
- podílí se na hromadně organizovaných akcích, dbá na kázeň chovanců, na pořádek a upravenost ubytovacích prostor a motivuje chovance k přiměřené estetické úpravě,
- zná chovance mající sklony k sebepoškozování, útěkům, chovance vytypované jako možné objekty napadení nebo možné pachatele násilného jednání,
- upozorňuje odpovědné zaměstnance na chovance s psychickými problémy,
- zabezpečuje podle odborných doporučení zvýšenou individuální péčí o chovance v krizových psychických stavech a chovance se závažnějšími problémy, podílí se na zabezpečování pedagogické péče o chovance, kteří odmítají stravu, sebepoškozují se, pokoušejí se o sebevraždu a chovance, kteří jsou v krizových psychických stavech apod.

Z uvedeného výčtu úkolů je patrné, že vychovatel se v detenci podílí na mnoha různých oblastech každodenního života chovanců. Některé z pracovních úkolů vychovatele jsou v detenci vykonávány speciálním pedagogem (např. vycházky s chovanci, zajišťování návštěv v detenci, korespondence chovanců apod.). Potvrzuje se tak již výše zmíněný výkon několika funkcí jednou a tou samou osobou, pracující pro detenci.

ch) Dozorce pro detenci

Dozorce v detenci je přímo podřízen inspektorovi dozorčí služby pro detenci. Službu vykonává zpravidla na stanovišti v ubytovně chovanců a v místnostech akutních krizových opatření. Jeho hlavním úkolem je organizovat a zajišťovat výkon ZD v rámci svého stanoviště. Při výkonu služby je vyzbrojen a vystrojen v souladu s nařízením ředitele ústavu. Při výkonu služby je dozorce povinen např.

- převzít při nástupu do služby inventář, prověřit spojovací a signálně zabezpečovací prostředky, fyzicky převzít všechny chovance, stav převzetí hlásit inspektorovi,
- převzít při nástupu do výkonu služby klíče od cel, prověřit zda jsou všechny cely řádně uzamčeny, mít stále přehled o chovancích, kteří jsou mimo cely a vědět, kde se nacházejí,
- při předvádění nebo doprovodu chovanců dbát o svoji osobní bezpečnost a bezpečnost jiných osob,
- zajišťovat plnění denního časového rozvrhu chovanců, provádění vycházek a fyzických početních prověrek stavu chovanců,
- zúčastnit se osobně provádění všech druhů prohlídek, kontrolou zabránovat vnášení a držení nepovolených věcí chovanci, např. drog, alkoholu, náradí z pracovní dílny, bodných a sečných zbraní, mobilní telekomunikační techniky apod.,
- při umístění chovance do izolační místnosti zajistit jeho převlečení do stanoveného oděvu,
- provádět soustavnou kontrolu chovance v izolační místnosti, pokud není k trvalé kontrole využíván kamerový systém,
- provádět nepravidelně, tak aby byl zabezpečen účel umístění, kontrolu cel, přičemž zvýšenou pozornost věnovat chovancům nově přijatým a umístěným jednotlivě apod.

V praxi má dozorce během služby k dispozici dva strážné (předvaděče). Ti jsou v ústavu přítomni vždy do 15.15 a poté zůstává dozorce ve službě sám až do chvíle, kdy je vystřídán dozorcem z následující směny.

i) Zdravotnický personál pracující s chovanci

Kromě lékaře se na práci s chovanci podílejí zdravotní sestry z psychiatrického oddělení vazební věznice Brno. Vzhledem k tomu, že detence od počátku své existence není považována za zdravotnické zařízení, nebyla při výstavbě zvažována možnost zřízení ošetrovny pro výkon menších zdravotnických zákroků či pro podávání psychofarmak. Sestry tedy docházejí podávat léky chovancům z psychiatrického oddělení, které se nachází na opačném konci budovy než je ubytovna chovanců. Prakticky tak musí každá sestra projít celým pavilónem a minimálně pěti kovovými dveřmi s elektronickým zabezpečovacím systémem, než se dostane k chovancům. Ve druhém patře detenčního zařízení se nachází místnost svým vzhledem silně připomínající sesternu, nicméně není náležitě vybavena a prakticky se nevyužívá.

9. Programy určené chovancům v detenci

V § 21 odst. 1 NGR Vězeňské služby České republiky³⁴ je uvedeno, že po zařazení chovance do sekce je mu stanoven program s přihlédnutím k pohlaví, věku, zdravotnímu stavu, charakteristice osobnosti, trestné činnosti a míry jeho spolupráce. Plnění stanoveného programu je pro chovance povinné. Odst. 2 stanovuje, že program obsahuje konkrétně formulovaný hlavní cíl pobytu chovance v ústavu, který je rozpracován do harmonogramu konkrétních dílčích cílů. Součástí programu je dále seznam jednotlivých aktivit (viz. Příloha č. 2). Garantem programů je speciální pedagog.

Odst. 4 uvádí, že v rámci plnění stanoveného programu se průběžně hodnotí naplňování dílčích cílů stanoveného programu. Hodnocení účasti a výsledků chovanců v programech se provádí pomocí motivačního a hodnotícího systému, popsaného v § 22 NGR. Prostřednictvím bodového systému hodnotí tým odborných zaměstnanců plnění programu chovancem a dodržování režimu. V odst. 2 se stanovuje, že bodový systém je podkladem pro zařazení chovance do jednotlivých terapeuticko-režimových stupňů. Jejich počet a kritéria pro zařazení stanovuje tým odborných zaměstnanců pro každou sekci. Chovanec je přeřazen do jiného terapeuticko-režimového stupně na základě doporučení týmu odborných zaměstnanců. Může být zařazen do vyššího i nižšího stupně. Účast na programech je pro osoby umístěné v ústavech pro výkon ZD povinná. Odborníci totiž varují před pasivním pobytem chovance v uzavřeném ústavu, který by ho vzdálil od splnění účelu ZD, kterým je stimulovat jeho rozhodnutí podrobit se a řádně vykonávat ústavní ochranné léčení, z něhož může být po úspěšné terapii propuštěn z léčebny a převeden do léčení ambulantního vykonávaného na svobodě.³⁵

9.1 Charakteristika konkrétních programů

V zásadě se dají nabízené programy v detenci rozdělit do tří skupin. Programy zaměřené na léčbu, specifické terapeutické programy, plánované a realizované psychologem a speciálním pedagogem a nspecifické aktivity.³⁶ Programy jsou zatím v procesu testování a s tím jak bude stoupat počet umístěných chovanců, počítá se s vytvořením dalších, specifických programů (např. protidrogové, antiagresivní apod.), tak aby odpovídaly potřebám konkrétních chovanců. Každý program má stanoven cíl, dále je

³⁴ Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 15/2009

³⁵ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář, 6. vydání. Praha: Beck, 2010, s. 1032

³⁶ Stožický, P. *Zabezpečovací detence z pohledu znalce i pracovníka ÚpVZD*. Brno, 2009

uvedeno zdůvodnění potřeby zavedení aktivity, obsah aktivity, formy její realizace, účast na aktivitě a personální zabezpečení (viz. Příloha č. 3). V následujícím textu budou stručně charakterizovány aktivity, které v současné době brněnský detenční ústav nabízí.

a) Ergoterapeutická aktivita – cvičná kuchyně

Cílem této aktivity je naučit chovance s ohledem na jejich schopnosti přípravu jednoduchých jídel pro jejich vlastní potřebu (v případě propuštění). Dále naučit chovance čistotě a kultuře stravování a stolování. Tato aktivita probíhá v nově zřízené kuchyňce v nejvyšších patrech ústavu. Obsahem aktivity je seznámení se skladbou jídel a obecný přehled o cenách základních potravin. Naučení a zažití základních hygienických návyků při práci s potravinami. Příprava jednoduchých jídel, jejich servírování a správné stolování. Mytí nádobí a použití chemických přípravků. Aktivita je vedena skupinovou formou za asistence ergoterapeuta. Chovanci jsou povinni se účastnit aktivity, účast je vyznačena do záznamových archů.³⁷

b) Diskusní klub

Diskusní klub je realizován prostřednictvím komunity, jedná se tedy o skupinovou aktivitu probíhající v tzv. terapeutickém kruhu. Tento způsob usazení má evokovat pocit sounáležitosti a vyjadřovat myšlenku, že názor každého ze zúčastněných má stejnou váhu, nikdo nemá výrazně dominantní roli (samozřejmě zaměstnanec, který vede aktivitu, přebírá roli moderátora, který v případě nutnosti do průběhu aktivity nedirektivním způsobem zasahuje). Cílem této aktivity je vyvolat pozitivní změny u chovanců, pomáhat jim vyrovnat se s problematickými oblastmi jejich života ve výkonu ZD a připravit je na život po ukončení pobytu v ZD. Diskutuje se postoj chovanců jak k samotnému životu v detenci tak k životu v psychiatrické léčebně a později i na svobodě. Součástí je pořádání přednášek na aktuální témata z oblasti politiky, kultury, sportu apod. Součástí každého sezení je zrekapitulování významných událostí doma a ve světě, projednání problémů na oddělení, následně se přistupuje k diskuzi na dané téma (viz. Příloha č. 4).

---

³⁷ V rámci bodového a hodnotícího systému se používají záznamové archy. Všechny povinné aktivity jsou bodovány bez výjimky, dobrovolné aktivity se do archu zaznamenávají na základě uvážení odborného pracovníka.

c) Muzikoterapie

Tato aktivita byla zavedena za účelem seznámení se s různými hudebními styly, světovými hudebními skladateli a slouží zároveň jako jedna z volnočasových aktivit. Cílem je odstranit u chovanců poslechem hudby napětí a příznaky deprese, vyvolat u nich kladné emoce a vypěstovat u chovanců zájem o poslech i vlastní produkci hudby. Aktivita probíhá skupinově i individuálně, buď v terapeutické místnosti, nebo v tělocvičně. Chovanci jsou povinni se muzikoterapie účastnit. Obsahem aktivity je poslech reprodukované hudby popř. živé produkce, dále orientace v hudebních stylech a rozpoznávání jednotlivých hudebních nástrojů. Dále je součástí uvolňovací cvičení s hudbou, které zahrnuje uvolňovací aktivity zaměřené na správné dýchání a hraní chovanců na perkusní nástroje v uvolňovacím nebo aktivačním tempu.

d) Pěstitelské práce

Obsahem této aktivity je práce na zahradě ZD, jejímž prostřednictvím jsou chovanci vedeni k rozvíjení pozitivního vztahu k přírodě a ochraně životního prostředí. Probíhá skupinová práce při pěstování rostlin, výsadba, případně i sklizeň. Zároveň si chovanci nacvičují zásady kooperace v týmu a vzájemné pomoci. Do budoucna se plánují i besedy na aktuální témata z oblasti ochrany životního prostředí. V praxi chovanci využívají prostory detenční zahrady velmi často.

e) Pracovní dílna

Cílem práce v dílně je rozvíjení motorických funkcí, smyslového vnímání, procvičování schopnosti sebevyjádření a zároveň slouží jako prostředek k odbourávání stresu u chovanců. Obsahem aktivity je výroba drobných dřevěných předmětů a také jednoduchých užitných předmětů jako např. poliček, věšáků apod. Program je realizován formou skupinové práce v dílně patřící ústavu.

f) Výtvarné aktivity

Skupinovými a individuálními výtvarnými aktivitami se naplňují cíle jako např. podporování pozitivních emocí a jejich vyjadřování, stimulace jemných motorických funkcí, naučení chovanců, kteří mají problém s komunikací, vyjadřovat své pocity apod. Využívají se výtvarné techniky jako je malování, kreslení, výroba keramiky, vyšívání, modelování atd. Aktivita probíhá skupinovou formou v zasedací místnosti, chovanci jsou povinni se účastnit. Mezi konkrétní techniky, používané chovanci patří např.

- koláže z vlastních fotografií či výstřižků z novin a časopisů,
- kreslení vlastního portrétu,
- tematické modelování – např. „kdybych byl zvířetem, byl bych...“
- interakční kresba ve dvojici,
- malování společného domu atd.

g) Sportovní aktivity

Cílem sportovních aktivit je skupinovými i individuálními technikami s ohledem na potřeby a schopnosti chovanců, zmírňovat napětí a příznaky deprese, zachovat nebo obnovit svalstvo a celkově zregenerovat fyzické síly. Aktivity probíhají buď na venkovním hřišti, nebo v tělocvičně uvnitř detence. Chovanci jsou povinni se sportovních činností účastnit. Za asistence speciálního pedagoga či vychovatele hrají chovanci stolní tenis, floorball, fotbal, nohejbal, košíkovou atd. Dále provádějí uvolňovací cviky s důrazem na správné dýchání a cvičení za doprovodu hudby.

h) Volnočasové aktivity

Cílem je smysluplně vyplňovat chovancům volný čas. V praxi se tak děje za pomoci společenských stolních her, produkce filmů a sledování televize, poslechu rádia či CD přehrávače. Účast na volnočasových aktivitách je dobrovolná, z hlediska hodnocení má pouze doplňující charakter. Chovanci provádějí aktivity buď samostatně na celách, nebo skupinově v terapeutické místnosti za asistence příslušného zaměstnance.

ch) Sociálně-právní poradenství

Realizátorem a vedoucím tohoto programu je sociální pracovník pro detenci, který je v oblasti sociálně právního poradenství fundovaným specialistou. Skupinovými aktivitami jsou chovancům dle úrovně jejich rozumových schopností, vědomostí a dovedností, poskytovány objektivní informace napomáhající k praktickému fungování ve společnosti. Probíhá zde i nácvik sociálních dovedností např. hospodaření s penězi, kontakt s úřady, jízda městskou hromadnou dopravou apod. Chovancům jsou poskytovány základní informace o podstatě a fungování demokratické společnosti a o právech a povinnostech občanů státu. V neposlední řadě je chovancům poskytována základní orientace v právních předpisech a normách, uplatňovatelných v běžném životě a vytváření základů právního povědomí a občanské odpovědnosti. Aktivita probíhá v terapeutické místnosti, dle stanoveného programu a potřeb chovanců. Jsou stanoveny 4 okruhy témat, a to:

- 1) Rodina a manželství – probírá se význam a funkce rodiny, postavení muže a ženy v manželství, rodičovská odpovědnost, hospodaření s rozpočtem apod.
- 2) Právní dokumenty – občanský průkaz, cestovní doklady a jejich vystavení, doklady související s uzavřením sňatku a narozením dítěte, ověřování listin, informace o funkci úřadů práce apod.
- 3) Sociální zabezpečení – nemocenské pojištění a podpora v nezaměstnanosti, nemoc, invalidita, sociálně-právní ochrana, spolupráce s kurátorem a orgány činnými v trestním řízení apod.
- 4) Praktické dovednosti – vyplňování žádostí a formulářů, psaní strukturovaného životopisu, vyplnění poštovní poukázky apod.

V současné době se v ústavu nejčastěji uplatňují pomoc v oblasti vyřizování osobních dokladů chovanců a pomoc při vyplňování žádostí (viz. Příloha č. 5).

i) Vzdělávací aktivity

Cílem vzdělávacích aktivit v detenci je rozvoj a udržení základních všeobecných znalostí. Obsahem aktivity je procvičování základů společenských věd, dějepisu, přírodopisu, zeměpisu, biologie, matematiky, českého jazyka atd. V současné době probíhá v detenci i výuka ruského jazyka. V terapeutické místnosti za asistence speciálního pedagoga

probíhá výuka – buď samotným výkladem, nebo za pomoci televizních výukových pořadů. Součástí je i samostudium na celách. Aktivita je pro chovance povinná. Počítá se s vytvořením specifických programů vzdělávání pro mladistvé. Zatím však v detenci žádný mladistvý umístěn není.

j) Speciálně výchovné aktivity

Cílem je naučit chovance základním sebeobslužným činnostem. Aktivity jsou prováděny prostřednictvím názorného a praktického provádění prvků sebeobsluhy, individuální i skupinovou formou. Chovanci jsou povinni se aktivit účastnit pod vedením terapeuta nebo vychovatele. Obsahem aktivit je např. oblékání se, zavazování tkaniček, prvky osobní hygieny, holení, čištění zubů, praní, žehlení, stlaní a převlékání lůžkovin atd. V praxi se na realizaci speciálně výchovných aktivit podílejí i zdravotní sestry, které s chovanci s různým stupněm mentální retardace pravidelně procvičují základní prvky péče o vlastní osobu. První chovanec, který přišel do ústavu, nebyl na počátku svého pobytu schopen samostatně používat toaletu, nezvládal základní prvky osobní hygieny apod. Během jednoho roku bylo u tohoto konkrétního chovance docíleno viditelných výsledků např. při oblékání či používání sociálního zařízení.

Skladba nabízených programů se jeví zatím jako spíše teoretickou základnou ve stadiu testování, navíc silně inspirovanou aktivitami realizovanými ve vazební věznici. Malý počet chovanců a jejich velká diference zatím nedovoluje rozdělit chovance do sekcí tak, aby spolu mohli účinně kooperovat na připravených aktivitách. Představou odborných pracovníků je vytvořit pro chovance otevřený režim v rámci uzavřeného oddělení tak, aby při skupinové práci mohli participovat na programech takovým způsobem, který dovolí zaměstnancům objektivně hodnotit pokroky, silné a slabé stránky chovanců a podle toho pak sestavovat komplexní zprávy.

9.2 Komplexní zprávy

Každé tři měsíce sestavuje každý ze zaměstnanců komplexní zprávu o tom, zda a jakým způsobem je naplňován účel detence a shrnuje a hodnotí informace o naplňování stanoveného programu a dodržování daného režimu.

Obsahuje údaje např. o

- vyhodnocení programu (kvalitativní vyhodnocení účasti chovance v programu, zda bylo dosaženo dílčího cíle, zda program směřuje k plnění hlavního cíle),
- dosažení terapeuticko-režimového stupně,
- vnějších projevech chování a jejich vývoji v průběhu pobytu v ústavu,
- ochotě a motivaci ke spolupráci,
- sociální situaci, včetně rodinných a příbuzenských vztahů,
- vývoji náhledu na trestnou činnost a sebereflexi,
- perspektivě přechodu do režimu ústavního ochranného léčení nebo propuštění na svobodu atd.

Součástí komplexní zprávy je návrh dalších praktických kroků vedoucích k řešení nejzávažnějších problémových oblastí, doporučení k případné aktualizaci programu, změna terapeuticko-režimového stupně apod. Shrnuje celkový průběh ZD na základě vyhodnocení všech předcházejících komplexních zpráv za celé období jejího trvání. Obsahuje prognózu dalšího vývoje chovance v ochranném opatření, včetně možných rizik.

9.3 Zpráva o návrhu na ukončení výkonu zabezpečovací detence

Dle § 25 odst. 1 NGR v případě, že odborný zaměstnanec dojde ke zjištění, že pominuly důvody pro trvání ZD, přednese tento podnět odborné komisi, která k návrhu zaujme stanovisko, jenž uvede do záznamu o chování. V odst. 2 se dále stanoví, že v případě doporučujícího stanoviska odborné komise, zpracuje odborný zaměstnanec pověřený vedoucím oddělení, zpravidla speciální pedagog, ve spolupráci s dalšími odbornými zaměstnanci zprávu o návrhu na ukončení výkonu ZD. Taková zpráva má obsahovat podrobné zdůvodnění návrhu na ukončení pobytu chovance v ústavu a vyhodnocení jednotlivých komplexních zpráv za celé období trvání ZD. Nedílnou součástí zprávy je připravenost chovance na přechod do režimu ústavního ochranného léčení nebo na propuštění na svobodu, stanovení prognózy dalšího vývoje chovance a možné rizikové a projektivní faktory pro další průběh. Zatím nebyl podán žádný návrh na ukončení výkonu ZD.

Závěr

Cílem práce bylo nejprve charakterizovat institut zabezpečovací detence tak, jak je zakotven v našem právním řádu a srovnat jej s vybranou zahraniční úpravou jiného státu. Původní předpoklad, že se od sebe naše a slovenská právní úprava ZD nebudou příliš odlišovat, se nenaplnil. Slovenská úprava se od té naší značně liší především v oblasti vymezení okruhu osob, jimž je detence určena. Jeden okruh osob dokonce naše právní úprava vůbec nezná. (srov. § 81 Zákona č. 301/2005 Trestný poriadok odst. 1 Jestliže odsouzený onemocní ve výkonu trestu odnětí svobody duševní chorobou, která je podle odborného lékařského posudku nevyléčitelná a jeho pobyt na svobodě je i s přihlédnutím ke spáchané trestné činnosti pro společnost nebezpečný, soud na návrh prokurátora nebo ředitele ústavu pro výkon trestu přeruší výkon trestu odnětí svobody a nařídí jeho umístění v detenčním ústavu). Dalším rozdílem je skutečnost, že zatímco Slovenská republika na výstavbu detenčního ústavu stále čeká, u nás již ústav pro výkon ZD funguje. Součástí rozboru zákonné úpravy detence byla i krátká úvaha o vhodnosti aplikace tohoto ochranného opatření na mladistvé osoby. Dlouhodobě se jeví ukládání detence mladistvým jako nevhodné. Není brán zřetel na skutečnost, že mentální a rozumová nevyzrálost může být u této věkové kategorie nesprávně zaměňována za nepřičetnost. I přes uvedené skutečnosti doposud nebyla vyvinuta žádná snaha o zřízení speciálního zařízení určeného pouze mladistvým, kteří v systému ukládání ochranných opatření musí mít zvláštní podmínky. Jedním z možných řešení může být zřízení speciálního druhu detenčního oddělení v rámci některého z výchovných ústavů u nás, popřípadě výstavba Ústavu pro výkon zabezpečovací detence pouze pro mladistvé. Zatím ovšem v České republice nebyl nařízen výkon ZD žádnému mladistvému, a proto by výstavba takového zařízení byla zbytečná.

Ochranné léčení nebo zabezpečovací detence? Touto otázkou se zabývala čtvrtá kapitola. Cílem nebyla komparace ochranného léčení a detence, nýbrž nastínění podmínek ukládání a vyložení smyslu jejich vzájemné prostupnosti. Detence je subsidiární k ochrannému léčení. Třebaže ještě nejsou dostupné potřebné údaje, je pravděpodobné, že v budoucnu bude mnohem častěji docházet ke změnám ochranného léčení na detenci, nežli naopak. Již dnes došlo v několika případech k uložení detence osobám, u kterých předešlý výkon ochranného léčení dostatečně nezajišťoval ochranu společnosti. Stalo se tak i přesto, že ochranná opatření v našem trestním systému podléhají zákazu retroaktivity, tedy je nelze uplatňovat zpětně. Ochranná opatření na rozdíl od trestu odnětí svobody sice neobsahují morální odsouzení pachatele a nejsou zákonem považovány za trest, avšak uložení ZD

představuje jeden z vůbec nejzávažnějších možných zásahů do osobní svobody jedince. K jejímu ukládání by tak mělo docházet pouze v případech, kdy se lze oprávněně domnívat, že by uložení ochranného léčení nesplnilo svůj účel, tedy nedostatečně by chránilo veřejnost před nebezpečnými útoky ze strany osob, kterým se ZD ukládá.

Oblast následné péče je jednou z opomíjených otázek, kterými se zákon nezabývá. V komentáři k novému trestnímu zákoníku vyjádřil P. Šámal myšlenkou, že umístění chovanci mohou setrvat v detenci doživotně, neboť jejich případný pohyb na svobodě by byl pro veřejnost příliš nebezpečný. Detence je ukládána na dobu neurčitou. U některých chovanců, kteří se v důsledku své duševní poruchy opakovaně dopouštějí závažných trestných činů, je propuštění z ústavu představou téměř nerealistickou. Závěrečná část práce je věnována zajištění výkonu zabezpečovací detence v praxi. Je doplněna o první poznatky a zkušenosti získané v Ústavu pro výkon zabezpečovací detence Brno. Poměrně silná fluktuace zaměstnanců, ke které došlo v průběhu prvního roku fungování ústavu má za následek, že v současné době vykonávají zaměstnanci ústavu více pracovních úkolů. S rostoucím počtem umístěných chovanců bude třeba zvýšit počet odborných zaměstnanců v ústavu. Detence není ze zákona zdravotnické ani vězeňské zařízení – stojí někde uprostřed těchto dvou systémů. Silně je však vězeňskými zařízeními inspirována, a to ať už hovoříme o vzhledu cel pro chovance, izolačních místnostech či boxech určených pro bezkontaktní návštěvy. Je ovšem otázkou, zda by bylo pro detenci přínosnější, kdyby fungovala samostatně, tj. bez úzkého propojení s vězeňským systémem.

Nedílnou součástí pohledu na praktickou funkci ústavu bylo studium nabízených programů. Svou strukturou, cíli a obsahem mnohé z činností připomínají sociálně aktivizační programy, které se realizují např. v domovech seniorů. V současné době nejsou chovanci zařazeni do skupin, ale vykonávají programy spíše individuálně, za asistence speciálního pedagoga či ergoterapeuta, popř. ve skupinách za přítomnosti terapeuta. Skladba programů je vcelku rozmanitá, avšak k jejich komplexní realizaci zřejmě dojde až po umístění dalších chovanců. Ústav zatím nenabízí specifické programy jako např. protidrogové či antiagresivní, avšak do budoucna se počítá s jejich vytvořením. Odborní zaměstnanci chtějí být v tomto ohledu flexibilní a vytvářet programy tak, aby odrážely skutečné potřeby chovanců. Nejen programy v detenci ale celkové fungování ústavu se během své existence bude pravděpodobně proměňovat podle toho, jak bude stoupat počet chovanců. V současné době je detence ve stadiu zkoušení a testování, hledání nových možností a upevňování své pozice v našem trestněprávním systému.

Otevřené zůstávají otázky smysluplnosti ukládání ZD mladistvým, dále pak úprava v oblasti postpenitenciární péče o chovance propuštěné z ústavu a některé další. Aby byla všechna tato specifika zohledněna, je třeba, aby se na potřebných změnách již ve stádiu jejich příprav podíleli kromě právníků i specialisté z jiných oborů, kteří v praxi ZD nyní zajišťují.

Seznam použité literatury

Monografické publikace

FISCHER, S., ŠKODA, J. *Sociální patologie: Analýza příčin a možností ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2781-3

KOVÁŘ, P. a kol. *Sexuální agrese*. Praha: Maxdorf, 2009. ISBN 978-80-7345-161-5

MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence. Možné příčiny, struktura a programy prevence kriminality mládeže*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-226-2

MÖLLER, H.J., LAUX, G., KAPFHAMMER, H.P. *Psychiatrie und psychotherapie*, Heidelberg: Springer Medizin Verlag, 2008. ISBN 978-3-540-24583-4

ZČU v Plzni. Právnická fakulta. Katedra trestního práva, 2005. s. 57-63

PAVLOVSKÝ, P. a kol. *Soudní psychiatrie a psychologie*. 3. rozšířené vydání. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2618-2

PŘESLIČKOVÁ, H. Vybrané otázky budoucí úpravy výkonu zabezpečovací detence. In VÁLKOVÁ, H., STOČESOVÁ, S. *Detence – Nový způsob ochrany společnosti před nebezpečnými pachateli? Trestněprávní, trestněpolitická a kriminologická perspektiva*. Plzeň: ZČU v Plzni. Právnická fakulta. Katedra trestního práva, 2005. s. 57-63

STOŽICKÝ, P. *Zabezpečovací detence z pohledu znalce i pracovníka ÚpVZD*. Brno, 2009

ŠÁMAL P., ŠKVAJN P. Pojetí detence ve vládním návrhu trestního zákoníku. In VÁLKOVÁ, H., STOČESOVÁ, S. *Detence – Nový způsob ochrany společnosti před nebezpečnými pachateli? Trestněprávní, trestněpolitická a kriminologická perspektiva*. Plzeň: ZČU v Plzni. Právnická fakulta. Katedra trestního práva, 2005. s. 7-26

ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád*. 6. vydání. Praha: Beck, 1998. ISBN 978-80-7400-043-0

VÁLKOVÁ, H. Zabezpečovací detence pro „nenapravitelné“ pachatele jako východisko ze slepé uličky tradičního trestání? In VÁLKOVÁ, H., STOČESOVÁ, S. *Detence – Nový způsob ochrany společnosti před nebezpečnými pachateli? Trestněprávní, trestněpolitická a kriminologická perspektiva*. Plzeň: ZČU v Plzni. Právnická fakulta. Katedra trestního práva, 2005. s. 27-33.

ZEMAN, P. Ukládání zabezpečovací detence – vybrané aspekty navrhované právní úpravy. In VÁLKOVÁ, H., STOČESOVÁ, S. *Detence – Nový způsob ochrany společnosti před nebezpečnými pachateli? Trestněprávní, trestněpolitická a kriminologická perspektiva*. Plzeň: ZČU v Plzni. Právnická fakulta. Katedra trestního práva, 2005. s. 41-45.

WEIS, P. a kol. *Sexuologie*. Praha: Grada, 2010 ISBN 978-80-247-2492-8

Právní předpisy v platném znění

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů

Zákon č. 301/2005 Sb., trestný poriadok

Nariadení

Nariadení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky, kterým se stanoví podrobnosti výkonu zabezpečovací detence č. 15/2009

Nariadení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky, kterým se stanoví úkoly zaměstnanců a příslušníků Vězeňské služby České republiky při zabezpečování výkonu trestu odnětí svobody, výkonu vazby a výkonu zabezpečovací detence č. 21/2010

Seriálové publikace (časopisecká díla)

KARABEC, Z., BLATNÍKOVÁ, Š. K problematice dlouhodobých trestů odnětí svobody. *Kriminalistika*, březen 2004, č.3 s.110-115

ŠÁMAL, P. K úpravě ochranného léčení v trestním zákoníku. *Trestněprávní revue*, duben 2010, roč. 9, č. 4, s. 99-106

ZÁHORA, J. Detencia a zákaz retroaktivity. *Trestněprávní revue*, duben 2010, roč. 9, č. 4, s.117-120

Internetové zdroje

BRICHČÍN, S., ZVĚŘINA, J. *Co lze očekávat od zabezpečovací detence*. *Psychiatrie pro praxi* [online]. 2008, roč.9 č.1 [cit. 2010-06-17]. Dostupné z <<http://www.solen.cz/pdfs/psy/2008/01/14.pdf>>

Vězeňská služba České republiky.
Dostupné z <<http://www.vscr.cz/>>

Vazební věznice a ústav pro výkon zabezpečovací detence Brno.
Dostupné z <<http://www.vscr.cz/veznice-brno-20>>

Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání.
Zpráva pro vládu České Republiky. [cit. 2010-06-17]
Dostupné z <http://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/Zpr_va_CPT_z_n_v_t_vy2006-cz.pdf>

Seznam příloh

Příloha č. 1 Časový rozvrh dne

Příloha č. 2 Program zacházení ve VZD

Příloha č. 3 Projekt skupinové nebo individuální aktivity

Příloha č. 4 Rámcový plán diskusního klubu

Příloha č. 5 Žádost o povolení poslat peníze mimo ústav

Žádost chovance o telefonní hovor

Příloha č. 1

ČASOVÝ ROZVRH DNE

Výměna ústavního prádla chovanců se provádí jednou týdně, zpravidla takto:
v pondělí od 8.00 do 11.00 hodin a od 15.00 do 17.00 hodin. Výměna prádla (ústavní spodní prádlo, košile, ručníky a utěrky) se provádí v lichých týdnech, výměna (ložního prádla, pyžam a pracovních oděvů) se provádí v sudých týdnech.

PRACOVNÍ DNY:

06.15	budíček
06.15 – 07.50	osobní hygiena, úklid snídaně
07.50	početní prověrka stavu
08.00 – 12:30	vizita nebo komunita, realizace programů
12.30 – 13.30	oběd
13.30 – 15.00	realizace programů, vycházky
15.00 – 17.30	osobní volno, návštěvy, zájmová činnost
17.00 – 17.30	večeře
17.30 – 19.00	osobní volno
19.00 – 19.50	úklid, osobní hygiena
19.50	početní prověrka stavu
20.00 – 22.15	osobní volno, osobní hygiena
22.15	večerka

DNY PRACOVNÍHO KLIDU:

06.15	budíček
06.15 – 07.50	osobní hygiena, úklid, snídaně
07.50	početní prověrka stavu
08.00 – 11.00	návštěvy, zájmová činnost (sobota – hospodářský den)
11.00 – 12.00	vycházka
12.00 – 13.00	oběd
13.00 – 19:00	osobní volno, návštěvy, zájmová činnost
19.00 – 19.50	osobní hygiena, úklid
19.50	početní prověrka stavu
20.00 – 22.1	osobní volno, osobní hygiena
22.15	večerka

Příloha č. 2

Jméno a příjmení chovance

Datum narození

Program zacházení ve VZD

	Výchozí zařazení	Poznámka
Cíle programu	<ul style="list-style-type: none"> - akceptování zásad vnitřního řádu ústavu - udržení sociálních vztahů - bezkonfliktní chování ve V Detence - zapojení do aktivit PZ - prohlubování právního vědomí - vytváření správných vzorců chování - posílení sebevědomí - naučit samostatnost, - naučit sebehodnocení - naučit přijmout a respektovat autoritu - umožnit zažít pocit úspěchu z dobře zvládnuté aktivity	
1 Pracovní aktivity	<ul style="list-style-type: none"> - úklidová činnost na oddělení - pomoc nesamostatným chovancům - ošetřování a údržba inventáře	
2 Vzdělávací aktivity	<ul style="list-style-type: none"> - zvládnutí trivia - základy společenských věd - základní témata zeměpisu, dějepisu a přírodopisu	
3 Speciálně výchovné aktivity	<ul style="list-style-type: none"> - oblékání, zavazování tkaniček - umývání, holení, zuby, stříhání nehtů, česání - praní, žehlení, přišíť knoflíku a zašíť látky - stlaní a převlékání lůžka	
4 Volnočasové aktivity	<ul style="list-style-type: none"> - sledování TV, četba vlastní i zapůjčené literatury, šachy, společenské hry, modelářství	
5 Oblast utváření vnějších vztahů	<ul style="list-style-type: none"> - návštěvní kontakt s rodinou - písemný kontakt s rodinou a blízkými osobami	
6 Ergoterapeutické aktivity	<ul style="list-style-type: none"> - práce v dílně - práce v zahradě - cvičná kuchyňka	
7 Muzikoterapie	<ul style="list-style-type: none"> - poslech hudby - uvolňovací cvičení s hudbou	
8 Výtvarné aktivity	<ul style="list-style-type: none"> - různé styly kresby a malby - koláže - práce s hlinou, výroba keramiky	
9 Sportovní aktivity	<ul style="list-style-type: none"> - pohybové aktivity - uvolňovací cvičení - dechová cvičení	
Tento program zacházení jsem si zvolil a zavazuji se jej plnit	..... datum podpis chovance	
	..... podpis speciálního pedagoga	
..... Ústav pro výkon zabezpečovací detence	..... podpis ŘV / ZŘV	

Příloha č. 3

**Vězeňská služba České republiky
Vazební věznice
a ústav pro výkon zabezpečovací detence Brno
Jihlavská 12, P.O. Box 99, 625 99 Brno**

Čj.:

V Brně, dne

Projekt skupinové nebo individuální aktivity

Název: Ergoterapeutická aktivita - cvičná kuchyňka

Vedoucí aktivity:

Obsah:

1. Cíl
2. Obsah aktivity
3. Formy realizace
4. Účast na aktivitě
5. Personální zabezpečení

Předkládá ke schválení

Komisař
npor. Bc. Robert Vojkůvka
ZVOVOZD

Schvaluji - neschvaluji

Vrchní rada
plk. Mgr. Karel Schmeidler
ředitel Vazební věznice
a Ústavu pro výkon zabezpečovací detence Brno

Příloha č. 4

Rámcový plán diskusního klubu

Součástí každého diskusního klubu je:

1. Významné události doma a ve světě
2. Projednání problémů na oddělení
3. Dané téma v týdnu

Měsíc	Činnost
Srpen	<ol style="list-style-type: none"> 1. Systém práva v ČR 2. Rizikové skupiny v šikaně 3. Příčiny drogové závislosti 4. Alkohol jako akceptovaná droga
Září	<ol style="list-style-type: none"> 1. Deprese jako civilizační choroba 2. Vztah oběti a agresora v šikaně 3. Chování ve skupině 4. Manželské krize 5. Droga v sociálních vrstvách
Říjen	<ol style="list-style-type: none"> 1. Vhodné a nevhodné postupy v boji se stresem 2. Kritika a její akceptování 3. Taktiky asertivního jednání 4. Probační a mediační služba
Listopad	<ol style="list-style-type: none"> 1. Duševní hygiena 2. Nadřazenost, podřízenost 3. Obrana před šikanou, možné důsledky 4. Manželské konflikty a krize
Prosinec	<ol style="list-style-type: none"> 1. Léčba, problémy abstinence 2. Postoj k cizincům 3. Základní listina lidských práv a svobod 4. Jak se bránit pocitům marnosti, bezvýchodnosti 5. Zákoník práce

Příloha č. 5

Žádost o povolení odeslat peníze mimo ústav

Kód chovance : ..... Umístění : .....

Příjmení : ..... Jméno : ..... Narozen : .....

Žádám o povolení odeslat z ústavu na svůj náklad částku : .....

slovy : .....

na adresu : .....

příbuzenský poměr : ..... číslo účtu : .....

Souhlasím, aby uvedená částka byla stržena z mého účtu.

Podpis chovance : ..... Podpis vychovatele : .....

V Brně dne : ..... Stanovisko FO : .....

ŽÁDOST CHOVICE O TELEFONNÍ HOVOR

.....
kód chovance ..... příjmení, jméno ..... umístění

Žádám o povolení telefonického hovoru s : ..... **na den :** .....

vztah k mé osobě : .....

důvod, předmět tel. hovoru : .....

telefonní číslo : .....

Žádost podána dne: ....

podpis

vychovatel : doporučuji – nedoporučuji
podpis:

ředitel ústavu : schvaluji - neschvaluji
podpis: